

Poštnina plačana v gotovini.

LJUBLJANA
DOKLO
14 APR. 1927

POPOTNIK

PEDAGOŠKI IN ZNANSTVENI LIST.

LETNIK XLVIII.

APRIL 1927.

ŠTEV. 8.

DR. M. ROBIČ:

VERA STARIH SLOVANOV V LUČI PRIMERJAJOČE ZGODOVINE VERSTVA.

Bili so časi, ko so se ne samo pri nas, marveč tudi povsod drugod zanimali izmed vseh panog staroslovanske kulture najbolj za staroslovansko mitologijo ali vero. Zadnja desetletja je pri nas zanimanje za to mitologijo zelo popustilo; drugod pa proučevanje verstva Starih Slovanov in sploh vseh slovanskih starožitnosti ali starin ni počivalo in je celo lepo napredovalo. Tako se je zgodilo, da je tudi po novejših slovenskih knjigah, ki se dotikajo tega predmeta, najti mnogo zastarelih trditvev, zato pač ni neumestno, ako podamo baš v »Popotniku« vsaj v glavnih orisih sliko verstva naših poganskih prednikov, slonečo na današnjem stanju proučevanja tega vprašanja, in to v zvezi s primerjajočo zgodovino verstva, ker le tako pride naš predmet v pravo luč.

I. Pomožne znanosti.

1. Gradivo za sliko vere Starih Slovanov nam nudita predvsem arheologija in zgodovina. Arheološka izkopavanja so nam odkrila posebno mnogo staroslovanskih grobišč in s tem osvetljujejo staroslovanske nazore o posmrtnem življenju. Glavni vir za spoznavanje staroslovanske vere pa so poročila srednjeveških pisateljev. Treba pa je poudariti, da nam nobeden teh starih pisateljev ni podal celotne slike našega predmeta, marveč so vsa ta poročila več ali manj slučajna in nesestavna. Iz dobe, ko so bili še vsi Slovani trdi pogani, imamo eno edino kratko poročilo, ki nam ga je podal bizantinski zgodovinar Prokopios v sredi VI. stoletja po Kr. o Slovanih obolenji Donavi. To edino poročilo svoje vrste zasluži, da ga navedemo v celoti. Glasi se v slovenskem prevodu sledeče: »Verujejo pa, da je en bog, tvorec bliska, edini gospod vsega in mu žrtvujejo goved in vsakovrtnje žrtvene živali. Usode pa ne poznajo in tudi sicer verujejo, da nima nobene moči v člo-

veških zadevah. Če jim pa je že smrt za petami, ko jih ali bolezen tlači ali se odpravljajo na vojno, obljublajo, da bodo, če se rešijo, takoj opravili bogu žrtev za življenje, in rešivši se, žrtvujejo, kakor so obljubili, in menijo, da so si rešitev s to žrtvijo odkupili. Častijo pa tudi reke in nimfe in neka druga božanstva; in tem vsem žrtvujejo; pri teh žrtvah pa vedežujejo.» (Prokop. Bell. Got. III. 14.).

Potem molčijo zgodovinski viri vse do IX. in X. stoletja. Tedaj je bilo slovansko preseljevanje v glavnem že izvršeno in Slovani so že stali na prehodu iz poganstva v krščanstvo. Zato nam je vobče možno dati samo sliko slovanskega poganstva tik ob njegovem koncu, ko radi obsežnosti slovanskega ozemlja že ni bilo več enotno.

O Rusih nam poročajo najstarejši ruski letopisi, predvsem Kijevski, dalje Slovo o polku Igorjevem, životopisi svetnikov, apokrifi in starejši bogoslovni spisi, naperjeni proti žilavim ostankom poganstva. Najstarejša poljska poročila so šele iz XIV.—XV. stoletja. Glavna vira za Čehe sta Kozmasov letopis in opatoviški homilijar (okoli l. 1100.). O veri polabsko-baltskih Slovanov nam poročajo razmeroma mnogo latinski zgodovinski spisi germanskih misijonarjev, zlasti merseburški škof Dietmar († 1018. l.), bremenski kanonik Adam (okoli l. 1050.), župnik Helmold (XII. stol.), danski duhovnik Saxo Grammaticus (XII. stol.) ter trije životopisi bamberskega škofa Otona (iz XII. stol.). O poganstvu južnih Slovanov imamo iz starejše dobe par kratkih beležk.

Omeniti nam je končno še arabske pisatelje, ki so: Mašūdi (X. stol.), Rosteh (zač. X. stol.), Kardisi (XI. stol.) in Ibn Fadlān, ki slika pogreb ruskega velmoža l. 922. po Kr.

Vsa ta stara poročila je bilo treba kritično oceniti. Zbral jih je Lubor Niederle v svojem velikem delu »Slovanske starožitnosti«, v katerem obsega vera Starih Slovanov posebno knjigo (iz l. 1916.). O staroslovanskem pogrebu govori Niederle na drugem mestu istega velikega dela. Iz tega Niederlejevega dela so vzeti zgodovinski podatki za pričujoči oris.

2. Poleg starih poročil nas more tudi moderna folkloristika v marsičem poučiti o veri naših poganskih prednikov. Folkloristika je zbrala ogromno gradivo o tem, kaj preprosto ljudstvo še dandanes veruje poleg svojega krščanskega nazora. Vendar pa ni vsaka sedanja vraža staroslovanska, ker je mnogo tujega prišlo pozneje po različnih potih k Slovanom. Zato je treba pri uporabi folklorja za vero Starih Slovanov skrajne previdnosti, kar se žal mnogokrat ni storilo. Načelno se sme smatrati izmed sedanjih bajk, pravljic, vraž, običajev itd. samo to za staroslovansko, kar je izrecno zgodovinski izpričano ali vsaj v

popolnem skladu z zanesljivimi zgodovinskimi poročili. Vse drugo je dvomljive starosti, za mnogokatero stvar se pa da naravnost dokazati poznejši tuji izvor.

3. Nadaljna pomožna znanost primerjajoče zgodovine verstva je tudi primerjajoče jezikoslovje. Od njega se je sredi preteklega stoletja pričakovalo jako mnogo, če ne vse. Te velike nade se niso izpolnile, vendar pa je tudi jezikoslovje marsikaj dognalo, dasiravno so se številne razčiage besed (etimologije) morale kot napačne ali dvomljive opustiti. Najvažnejši je nauk Hermanna Usenerja, ki je dokazal za evropske narode, da se je človeško mišljenje razvilo od poedinskih pojmov k občnim in tako tudi verstvo od trenutnih in posebnih bogov, ki so imeli skrajno omejen delokrog, k višjim bogovom.

4. Zelo važna pomožna veda je končno etnografija ali narodpisje, ki opisuje predvsem življenje primitivnih ali prirodnih narodov v vsem njegovem obsegu in zato obravnava tudi vero teh narodov. Etnografi so zbrali ogromno gradivo o gmotnem in duševnem življenju skoro vseh narodov zemlje in etnografija se trudi, da obdela to ogromno gradivo strogo znanstveno.

II. Primerjajoča zgodovina verstva.

Primerjajoča zgodovina verstva je kot znanost razmeroma jako mlada, ker segajo njeni začetki kot posebne znanosti samo v drugo polovico XIX. stoletja. Zato ni čudno, da še ni prišla povsod do splošno sprejetih nauk in da še celo v osnovnih načelih ni popolnega soglasja.

1. Že na vprašanje o početku vere nam odgovarja mnogo teorij, od katerih so nekatere mnogo starejše kot naša znanost. Navesti hočemo samo najvažnejše. Tu je najprej vrsta nacionalističnih teorij, ki jim je vsem skupno, da smatrajo vero za nekaj nauk, ki se kot tak obrača predvsem do našega razuma (lat. ratio). Tako pravi na primer Euhemeros, grški filozof, ki je živel okoli l. 300. pred Kr., da so bogovi in heroji slavni, hrabri in mogočni ljudje preteklosti. Že stari Stoiki pa so učili, da je vera samo stremljenje, naravne pojave razumno razlagati, njim je bil Zeus samo nebo, Apollon in Artemis sonce in luna itd. Še mnogi racionalisti XVIII. stoletja so po zgledu grških sofistov učili, da vera ni nič drugega kakor iznajdba premetenih svečenikov in drugih mogočnikov. — Degeneracijska teorija uči prvoten monoteizem (enoboštvo), katerega da so ohranili samo Izraelci, drugi narodi pa da so pravi nauk pozabili, od njega odpadli in zapadli v politeizem (mnogoboštvo).

Vse te teorije so stopile v ozadje, odkar je nastopila moderna evolucionistična (razvojna) teorija, ki načeloma pravilno uči, da je razvoj tudi v verstvu moral iti od nižjega k višjemu, dasi še

primerjajoča zgodovina verstva, ki je sprejela to razvojno načelo, ne more dati količkaj podrobnejšega načrta tega razvoja.

2. Tudi na vprašanje o bistvu vere nam primerjajoča zgodovina verstva zaenkrat še ne more dati končnega in zadovoljivega odgovora. Tudi tu je vrsta teorij. Tako so že stari Epikurejci smatrali strah za duševni vir verovanja. Izmed novejših teorij je meteorološka šola videla v poganski veri samo poosebljenje nebeških teles in podnebnih pojavov ter gnala to smer do skrajnosti.

Dolgo časa je imela v etnografiji in primerjajoči zgodovini verstva mogočen vpliv teorija, ki jo je njen ustanovitelj Tylor l. 1871. nazval animizem (lat. anima — duša, animus — duh) in kateremu so se pridružili številni drugi učenjaki. Ta teorija ima po Tylorju dva dela: oduhovljenje prirode s strahovi in duhovi ter češčenje umrlih prednikov. Tej teoriji sledi v glavnem tudi Niederle. Ker pa sta to dve bistveno različni stvari, je mnogo umestneje, govoriti o vsaki posebej, o natuризmu kot oduševljenju in poosebljenju narave in njenih pojavov na eni strani ter o manizmu (manes lat. — domači ali hišni bogovi) na drugi strani. Neoporečno dejstvo je, da je oduševljenje v širšem smislu podlaga vsemu verstvu in da zavzema tudi manizem, t. j. češčenje umrlih prednikov, predvsem plemenskih in rodbinskih poglavarjev, kraljev in drugih mogočnikov, v verovanju primitivnih, pa tudi kulturnih narodov važno mesto, vendar pa tudi Tylorjeva teorija ne more povoljno razložiti vseh pojavov primitivnega verstva.

3. Tako vlada med učenjaki velika needinost o magiji ali čarovništvu. Dočim nekateri starejši, tako na pr. Edvard Lehmann, smatrajo magijo za predstopnjo verstva, drugi na pr. Karel Beth, magiji odločno zanikajo vsako versko jedro, ker je magija po svojem bistvu verski indiferentna in se nahaja poleg vseh različnih stopenj verstva, vendar pa priznavajo, da lahko stopi v zvezo z vero in kultom. Izgleda, da ima Beth prav.

4. Veliko preglavic dela končno učenjakom neutajljivo dejstvo, da imajo mnogi sicer popolnoma primitivni narodi razmeroma visoko stoječe nazore o božanstvu. Tako imajo na pr. južni Avstralci poleg demonov, katerim žrtvujejo, tudi boga, ki ga imenujejo Bājami ali Darumulun in ga nazivajo očeta in stvarnika ter čuvarja pravdnosti, vendar pa mu ne donašajo nobenih žrtev, medtem ko je za vse primitivno verstvo s slovanskim vred značilno, da nima nobenega pravega, npravnega jedra, ampak kvečjemu samo slabotno npravno kač, in ne igra v pravdnosti nobene večje vloge, ker se še pravdnost na tej stopnji vobče krije z običajem. Tudi poganskim Slovanom vera v naj-

višjega boga ni bila popolnoma neznana (glej pogl. III. 10.). Dočim eni smatrajo te verske nazore sicer primitivnih narodov za izposojene iz višjih verstev ali za bežne predstave in temne slutnje nečesa višjega brez prave npravne vrednosti, stavi Andrew Lang te pojave poleg naturizma in manizma na začetek verskega razvoja in se s tem jako približuje degeneracijski teoriji. Končne besede o tem pojavu še ni mogoče izreči.

5. Važno vlogo v verovanju igra brezdvomno tudi socialna stran človeške narave. Jasno je, da si narodi ne morejo stvoriti višjih verskih pojmov, kakor to odgovarja celotni kulturni stopnji, na kateri se nahajajo. Dokler se še posamezniki niso povzpeli do zavesti lastne osebnosti, ampak so še samo člani rodbine ali roda, tako dolgo si predstavljajo tudi nadčutna bitja kot roj demonov brez individualnih potez. Pogoj individualnih bogov je, da se je že človek sam povzpел do zavesti svoje osebnosti. Emile Durkheim je celo postavil trditev, da je ravno socialno življenje s svojimi omejitvami osebne svobode ono, ki je privedlo človeka k prepričanju o bivanju dveh svetov in o njegovi pripadnosti tudi k nadčutnemu svetu. To naziranje gre očitvidno predaleč, četudi je gotovo, da vera ni zgolj zadeva posameznikov, ampak tudi družbe, saj ni vere, ki bi bila popolnoma brez, če tudi še tako primitivne organizacije, in tudi verski napredek je kakor ves kulturni napredek samo v socialnem življenju mogoč.

6. Kakor enotne razvojne črte, tako zgodovina verstva kljub mnogim poskusom tudi še ni mogla dati popolnoma povoljne klasifikacije in razdelitve ver. Najbolj zadovoljiva je delitev v narurne (prirodne) in etične (npravne) vere brez nadaljnje delitve obeh oddelkov.

Radi vseh naštetih težav in mnogih nasprotujočih si teorij je zaenkrat najboljše, če označimo bistvo vere kar najbolj splošno, in tu je dobra Bethova določitev, po kateri je religija vera v nadčutno silo, s katero stopa človek v osebno razmerje s tem, da jo priznava in se ji klanja. (Dalje prih.)

MIRO ŠIJANEC:

RIMSKI KLASIKI V PEDAGOGIKI.

II. M. F. Kvintilijan.

(Dalje.)

Ko je otrok dovolj razvit in se začne resno in zares učiti, ga izročimo **javnim šolam in javnim učiteljem!** Sicer so bili nekateri za **privatno vzgojo** ter povdarjali, da ta hitreje in sigurneje svojo

nalogo reši ter se lažje in bolje skrbi za npravstvenost otrok, ako jih obvarujemo spačene družbe v dobi, ko lahko in najčešče grešijo; končno tudi, da učitelj več in bolje izvrši, ako porabi več časa in posveti več moči posamezniku. Toda četudi občevanje z drugimi otroki mnogokrat škoduje npravstvenosti, je ta doma v družbi s slabimi učitelji in sužnji često bolj izpostavljena nevarnostim, naj si bodo starši še tako dobri. Sploh pa je vse delo odvisno od dispozicije, darovitosti in ravnanja. Se li prevladajočemu nagonu k slabemu pridruži še nemarnost v izobraževanju in obvarovanju mladinske sramežljivosti, tedaj nudi samota ravno toliko prilik za pregrehe kakor občevanje z mnogimi. Kjer pa je dobro srce, a brezskrbnost staršev ni slepa in skrita, tam izberemo vedno najboljše učitelje in izvajamo najstrožje strahovanje ter damo sinu starejšega prijatelja ali osvobojenca (sužnja) za vodjo. Lahko tudi domači pouk združimo in spojimo z javnim; kjer pa to ni mogoče, tam ima luč dobre šole še vedno prednost pred temno samoto domače vzgoje, ker se vsak jak učitelj vpričo večjega števila učencev čuti počaščenega in dvignjenega, dočim navadno nesposobnejši (učitelji) v zavesti svoje slabosti vise na enem in ne smatrajo pod svojo častjo, izvrševati delo dečkovodij.¹ Razen tega, da se uči učenec doma le to, kar se pove njemu samemu, v šoli pa tudi to, kar velja drugim in kar mu prinaša koristi, bodisi graja ali hvala. Kogar poučujemo samega, ta ob vstopu v življenje s svojim znanjem, kljub vročemu solncu tako rekoč otemni in zadene ob vsako novo stvar: v samoti pa se njegov duh omehkuži in prilično zarjavi, ali pa zaide v domišljavosti, ker se ne more z nikomer primerjati. »Iz lastne izkušnje vem, kako izborna je bila metoda mojih učiteljev, da so porazdelili dečke na več razredov ter jih po spoznanju njihovih zmožnosti pustili po vrsti predavati; slušalci so pri tem tvorili razsodišče ter sodili o večji ali manjši sposobnosti posameznikov; in biti prvi v kakem razredu, je veljalo za najlepše. Vsakih 30 dni se je boj obnavljal, da zmagovalec ne bi popustil, premagan pa, gnan od svoje bolesti, da bi izbrisal sramoto.«

Častiželjnost je vzgojevalno sredstvo, ki ga moramo že zgodaj obuditi: ako je otrok kaj vedel, ga moramo pohvaliti, ker se pohvale veseli; ako pa kedaj česa ni vedel, moramo v njem obuditi ljubosumnost ali samoljubje s tem, da pokličemo in poučujemo drugega. Zelo napačna je navadna tožba, da je le malo ljudi od narave tako obdarovanih, da shvatajo ono, kar učitelj predava (uči), in da je pri

¹ Ne smemo pozabiti, da so v starem in še novem veku sloveči učitelji imeli največ učencev, kakor še sedaj najboljši vseučiliški profesorji največ slušateljev. Delo in oblast pedagogov, t. j. dečkovodij pa je bilo nekaj inferiornega napram, rekel bi, strokovnim učiteljem za posamezne predmete.

mnogih čas in trud izgubljen zaradi počasnosti ali brezbržnosti duha. Nasprotno pač najdemo, da kaže pretežna množica ljudi lahkoto v mišljenju in spretnost v učenju. Kajti kakor je ptiču dana sposobnost za letanje, konju moč za bežanje, divji zveri prirojena neukrotljiva besnost, tako ima človek od narave zmožnost za mišljenje in živahnost duha. Seveda ima ta več sposobnosti kakor oni, toda le v toliko, da lahko več ali manj stori. Posebno pri malih otrokih je prvi in poglobitveni znak izbornih duševnih moči spomin, ki ravno tako hitro sprejema, kakor zvesto odbrži in obnavlja. Drugi znak je posnemanje; tudi to kaže dobro glavo, ako mladi ljudje o priliki zopet uporabijo to, kar vidijo. Poleg tega je dobro nadarjeni navstven in prost zaspane lenobe. Kar ga učimo, shvata brez posebnih težkoč. In po marsičem bo ukažljen povpraševal, a marsikaj bolj sledil nego predhitelj; zakaj prezgodnji cvet duha ne postane kaj lahko sad. Hitro naraščanje seveda dopada v mladih letih, toda kmalu potem stoji vse tiho in tuje občudovanje neha.

Kakor hitro je učitelj spoznal sposobnosti in preizkušal učenca, naj izsleduje, kako mora ravnati z učenčevim duhom. Nekateri učenci so spričo nepričnanjanja čmerikavi, ozlovoljni, drugi zopet si ne puste ukazovati ali ne prenašajo poveljniškega tona. Nekatere zadržuje strah in nekaterim jemlje pogum. Druge zopet ubija neprestani napor. Pri tretjih povzroča naporno delo, da se jim z rastočimi težavami večja moč in jih spodbuja k zmagi. Želeti pa je tak značaj, ki ga hvala podžiga, ki ga čast draži in ki joče, kadar se mu dokažejo napake. Častizeljnost njegovo marljivost poveča, ukor ga gane, čast ga bodri. — Raziskovanje in spoznavanje duševnih dispozicij in oziranje nanje je tudi pri pouku potrebno; učitelj mora pri vsakem učencu postopati različno ter se s primernimi sredstvi ozirati na individualnost. Če se kaže pri katerem učencu posebna nadarjenost in veselje do kakega predmeta, naj učitelj te prirojene vrline s poukom posebno goji, da se učenec izreja zlasti v tem, v čemur se odlikuje. Ta ima posebno nagnjenje do zgodovine, oni do pesništva, tretji do pravoznanstva, dočim je za nekatere boljše, ako jih pošljemo k plugu. Ako najdemo dobro prirojeno stran, je ne smemo zanemarjati in zamuditi, marveč jo krepiti in to dostaviti, kar še manjka. Pri tem pa se moramo izogniti dvema napakama: da ne poizkušamo nečesa, kar je neizvršljivo, in da ne odvajamo učenca od tega, v čemer stori največ ter ga vodimo k temu, v čemer more manj storiti. Slabim glavam moramo v toliko prizanašati, da jih povedemo tja, kamor jih kliče njegov nagon, zakaj tedaj izvrše vsaj to, za kar so sposobne. Ako pa najdemo duh, ki je nadebuden, n. pr. za govornika, tedaj mu ne smemo prikrivati slabosti v govorništvu. — Pri vsem pouku,

kakor tudi pri strahovanju, pa moramo ravnati z otroki prizanesljivo in lepo, prizanesljivost ne sme preokračiti meje. Ako jo popočinoma odrečemo, zbudimo le sovraštvo do ved; ako pa jo kažemo preveč, napeljujemo k lenobi ali zanikrnosti. Kakor pa se v človeškem življenju resno delo sploh menjava s počitkom, tako je tudi učencem treba dati odmora in počitka, ker njihove nežne duše še ne morejo prenašati neprestanega truda in gole resnosti. S počitkom se pospešuje ukaželjnost, ki je posebno v počitih in nanovo okrepljenih učencih. S silo pa se naj učenec ne priganja k učenju, zakaj vnetost za učenje izhaja iz volje, ki se ne da prisiliti. Pa ne samo počitnice, tudi kratki prestanki med poukom se naj dajo učencem, posebno začetnikom, katerih pazljivost še ni vztrajna. Zatorej naj se dnevni pouk razdeli na več delov in učenec si bo v posameznih poglavjih predavano tvarino tem bolje zapomnil, čim večji je bil odmor med urami. — Nadalje svetuje Kvintilijan učiteljem, naj dopuščajo učencem tudi igranje. Kajti tudi igre koristijo pri vzgajanju, ker budé veselje do življenja, napravijo dečke živahne in bistrijo njihov um. Posebno blagodejno vplivajo na razvoj značaja, ki se kaže pri igranju boij naravno in neovirano; in če tudi bi se pri tej priliki menilo, da najprva mladost ni prešlaba za spoznavanje tega, kaj je dovoljeno in kaj ni, da mladina ravno tedaj dobi najboljšo izobrazbo, ko je še nesposobna, zatajiti svoj značaj in ko najrajši uboga nadziratelja. — Nikdar pa ne smemo uporabljati telesnih kazni! Pretepanje učencev je prišlo v šole le po zanikrnosti in nesposobnosti učiteljev; stalno nadziranje stori pretepanje nepotrebno. S tepeanjem se pouk nikakor ne pospešuje, in če je kateri učenec tako poreden, da se z opominjanjem ne poboljša, utrdi se kakor najzlobnejši suženj gotovo tudi proti udarcem. Najbolj kvarljivo pa vpliva pretepanje na učenčev značaj. Otroke tepsti se pravi: ne navajati jih k blagemu in pravemu, po opustitvi tega pa jih kaznovati. In če si otroka k čemu prisilil z udarci, kaj šele hočeš storiti z mladenjčcem, ki se ne boji kazni in ki naj se uči kaj boljšega? Pri udarcih klone duša pod sramoto. Prestrogo kaznovani učenci postanejo kaj lahko potuhnjeneci. Pri takem ravnanju učitelj tudi ne more spoznavati učenčeve nadarjenosti ali nedostatnosti. Kadar pa učenci za vselej ostavijo take šole-tepežnice, kažejo celo drug značaj, kakor so ga hlinili učitelju-strahonji; dostikrat, pa se njihov pogum tako pohabi, da se ljudi celo ogibljejo in se jim gnusi vsak dotik z njimi.

Ona doba, ki je sposobna za razvoj značaja, je sposobna tudi za pouk. Navadnemu mnenju, da se pouk pred sedmim letom ne sme pričeti, se Kvintilijan upira; deček, ki že zna govoriti, naj se takoj primerno poučuje. In če s tem poukom le količkaj

pridobi, koristi ta dobiček za dovršenost. Naloga učiteljeva je, pridobiti gojenca za vse rešnično, lepo in blago. Kakor pa se enako dosega le z enakim, tako mora učitelja, ki si hoče zagotoviti povoljen uspeh, voditi in navdajati do gojenca ljubezen, najsi kaznuje ali hvali, vzgaja ali poučuje. Pravega učitelja naj ne vodi pri vzgoji in pouku le dolžnost, temveč udanost do roditeljev in ljubezen do učencev. Ker je tedaj prvi pouk tako važen in težaven, naj se upotrebljava takoj spočetka najboljši učitelj.

(Dalje prih.)

IZ ŠOLSKEGA DELA.

JOSIP BRINAR:

Pomen Kosovega za deklice.

Razpravljajoč o pomenu tragičnih dogodkov na Kosovem, slika učitelj mladini — ali slavnostni govornik poslušalcem — največ je junaška dejanja pogumne srbske vojske, beseda se pleče o turški sili po smrti Dušanovi, riše se potek bitke na Kosovem in odlična dejanja posameznih junakov ter se razlaga pomen poraza za Srbe in krščanstvo. Vsi ti orisi, naslonjeni na pestre slike v srbskih narodnih pesmih, vplivajo z vso svojo živahnostjo najbolj na dečke, ki ljubijo silna dejanja, mogočne junake, neustrašenost in pogum. Sicer tudi deklicam zagore lica, ko slušajo o divnih junaštvih in slinih bojih, vendar pa duševnosti učenk nikdar ne morejo vsa ta dejanja tako do dna pretresti in zavzeti, kakor se navadno godi v dušah dečkov, dostopnejših za velika dejanja in junaštva.

Zategadelj naj bi si učitelj(ica) na dekliških šolah (oziroma tudi na mešanih šolah) poiskal v ciklu kosovskih dogodkov tudi takih motivov, ki so sposobni in primerni, da sežejo nežneje ubrani ženski duši do dna. Ob pozornem prebiranju srbskih junaških epov bomo naši marsikatero zrno, mnogotero zlato misel, ki more v nežnih dušah pogrnati globoke korenine. Seveda se pri tem ne bomo toliko ozirali na suha zgodovinska dejstva, marveč bomo črpali iz bistrega vrelca narodne poezije, kjer se dogodki zrcaijo vse bolj čisto, vse bolj po domače, tudi otroškim dušam bolj razumljivo.

Namesto gole zgodovinske resnice o junaškem sodelovanju in bojevanju Vuka Brankovića na Kosovem, bomo ohranili pripoved narodnega pevca o Vukovem izdajstvu. Spotikali se ne bomo ob dejstvu, da je carica Milica bila prav za prav Nemanjine krvi, hčerka kneza Vratka iz roda Vukanova, ne pa — kakor pravi pesem — hči starca Jug-Bogdana in sestra deveterih bratov Jugovičev. Kosovska devojka in majka Jugovičev, dve idealni podobi narodne domišljije, naj ostaneta tudi naši mladini realne osebnosti. Narodna pesem srbska pripoveduje o dveh hčerah carice Milice, o Vukosavi in lepi Mari, ki sta bili omoženi z voj-

vodoma Vukom Brankovičem in Milošem Obiličem. Vendar pa Miloš Obilič ni bil resnično zet kneza Lazarja, ampak ga je samo narodni pevec oženil z njegovo hčerjo, da more tem izraziteje pokazati usodno sliko rodbinskega spora.

Saj so še v veliko večjem obsegu prepletali zgodovinske dogodke z liki narodne domišljije drugi slavni narodi, kakor n. pr. stari Grki, Rimljani in Germani, in vendar si je njih miadina ob čudovitih epih ob Ilijadi, Nibelungih i. dr., ogrevala svoje navdušenje in krepila voljo za odlična dejanja. Pa saj nam ni treba niti tako daleč v davnino posegati. Spomnimo se le na toli slavljenjo italijansko »zmago« ob koncu svetovne vojne! »Vitorio Venetto« je na ustnah slehernega Italijana, četudi je morda sam na svoje oči gledal in doživljal, kako se je razkrojena vojska nasprotnikov umikala, zavedajoč se, da je vse končano... Saj ne gre toliko za zgodovinsko resnico, ampak za namišljen, z domišljijo ožarjen svet, ki se poraja v narodni duši ter se »renaša od roda do roda.

Opirajoč se torej na žive slike narodnih pesmi iz cikla kosovskega, se bo tudi za naše deklice našlo dokaj vidikov in prizorov, ob katerih se bomo ustavili in poglobili vanje. Posebno tri srbske pesmi so, ki odpirajo globok pogled na dno ženske duše: 1. Pesem o Vuku Brankoviču i Milošu Kobiloviču, kjer je ženska ničemurnost vzrok usodnim preprirom, iz katerih se rodi tragična nesreča vsega naroda, 2. Spev o Kosovski devojki, ki kaže žensko v vzvišenem zvanju samaritanke in 3. večno lepo pesem o Smrti majke Jugovičev, ki je najvišja himna materinske ljubezni in vse žrtvujoče ljubavi do domovine.

* * *

Vuk Branković i Miloš Kobilović. Narodna pesem nam pripoveduje:

Milica, žena kneza Lazarja, je sedeja pri oknu in z njo obe njeni hčeri, soprogi Vuka Brankoviča in Miloša Kobiloviča (Obiliča). Ko je Milica ugledala Lazarja in oba svoja zeta, jezdeča proti gradu, je vzkljknila:

»L'jepo ti je Lazara među zetom pogledati,
ma bih dala Milica moje u glavi crne oči,
da je Vuče Branković ko i Miloš Kobilović.«

Te besede materine so zbudile v ženi Vukovi črno zavist, da je materi zbadljivo odgovorila:

»Al je Vuka rodila l'jepa od grada vladika,
a Miloša Kobilica jedna mlada Vlahinjica,
Vlahinjica rodila, pod kobilom othranila.«

To je seveda hudo pogrelo Miloševo soprogo, ki je ogorčeno odvrnila:

»Istina je, sestrice, što govoriš svekoliko,
da je Vuka rodila l'jepa od grada vladika,

a mojega vjerenika jedna mlada Vlahinjica,
 Vlahinjica rodila, pod kobilom othranila,
 a zato se on zove Milošu Kobiloviću.
 Ma bi ona kobila do dva vuka priskočila,
 i njemu bi izbila zadnjom nogom prednje zube.
 On se Vuče podnosi kuninam i risovinam,
 a Kobilović Milošu l'jepom svilom i skerletom.»

Zdaj pa je bil ogenj v strehi. Vukova žena je vsa razjarjena udarila svojo sestro po belem licu, in ker je nosila na roki zlat, demanten prstan, jo je ranila v obraz, da se ji je pcedila kri.

Razžaljena sestra odhiti na vrt, kjer se v senci pomarančevca bridko joče in si briše črno kri z obraza. Ko prijezdi medtem knez Lazar s svojima zetoma domov, odhiti Miloš na vrt in poišče svojo ženo, ki mu potoži svojo žalost in sramoto. Razjarjen plane Miloš na svaka Vuka, ga zgrabi za vrat, vrže na tla ter ga z ного tako suva v glavo, da mu izbije dva zoba. Šele ko prihiti knez Lazar, more ukrotiti Miloša in pomiriti oba razljučena svoja zeta...

S tem dejanjem se zaključuje narodna pesem. Toda spor med obema junakoma, ki sta ga zanetili rodni sestri, tli še dalje. Užaljeni Vuk Branković očrni svaka Miloša in ga obdoži, da namerava v bitki izdati srbsko vojsko. A to mu še ne zadostuje. V svoji nepomirljivi osvetoželjnosti prestopi Vuk v bitki na Kosovem na stran Turkov ter povzroči tako propast domovine.

Iz neznatnega, malopomembnega povoda se porodi tolika gorja ne le za rodbino knezovo, marveč za ves srbski narod! In potrjuje se stara resnica: Prokletstvo zlega dejanja je to, da vedno znova zlo poraja! In še neko dejstvo dobi v tej narodni pesmi svojo podkrepitev: Kakor često pri mnogih drugih važnih dogodkih, tako je tudi ob porazu na Kosovem iskati prvotni vzrok zgodovinskega dogodka — pri ženskah. Spominjajoč se francoskega izreka »Cherchez la femme!« se nam bo marsikaj pokazalo v pravi luči! Junaška dejanja, krvave prevrate so res največ izvršili odločni možje, ki so v zgodovini zapisani z zlatimi ali pa krvavimi črkami; toda ako gremo v pomembnih dogodkih do najglobljih korenin, kaj pogosto naletimo na ženske, ki sejejo zlata zrna ali pa sade strupene sadike. In ko zrna dozore v klasje in sadike dorastejo do vrha, pa se divimo krepkim rokam, ki spravljajo pridelke v domači hram. Zato naj bi pač ženske s svojo plemenito dušo, sprejemljivejšo za blažja čuvstva človeška, oblažujoče vplivale na trdo delo moških, ki režejo globoke brazde na njivi človeškega napredka.

Usodne posledice, ki jih rodi prepir obeh Lazarjevih hčerá, nam pa morejo služiti v svarilen zgled, ki naj ga učenkam pogosto postavljamo pred oči — v trajen, neizbrisen spomin! Iz kako ničevnega, malenkostnega vzroka se porodi pogubonosno sovraštvo! Katera izmed obeh

sester da ima boljšega, odličnejšega moža?! Prepircček se na prvi hip zdi kakor šaljivo zbodikanje, navadno med ljudmi, ki se imajo radi. Vendar pa je baš takale zavist med ženskami, prepirc, katera ima veljavnejšega moža, še dandanes čestokrat povod najostudnejšemu sovraštvu. Je že res: skoraj nihče na svetu ne bi rad utonil v morju neznatnosti, vsakdo se skuša ohraniti na površju takozvane »javne zavesti«. Preden se človek potopi v globočino nepomembnosti, se lovi magari za drobno bilko, da se le za nekoliko povzdigne vsaj nad svojo najbližjo okolico, ako že ne more splavati višje v strujah družabne veljavnosti. Še v stanju popolne resignacije, ali celo v trenutkih, ko se že duh odpravlja v »boljši svet«, še takrat tolaži človeka misel in mu daje oporo čuvstvo, da bo tam na »onem svetu« boljši, t. j. da se povzdigne višje, bliže luči, visoko nad zavržene...

To hrepenenje po veljavnosti, ki je tako globoko v dušo ukoreninjeno, daje človeku moč za vztrajno delo, vzpodbuja ga za velika dejanja. In dokler se hrepenenje po veljavnosti poslužuje sredstev, ki bližnjega ne ogrožajo in mu ne škodujejo, je ta borba človeštvu koristna, za socialni napredek celo prepotrebna. Le poglejmo veleume, odlične znanstvenike, genialne umetnike, ki so se iz lastne notranje moči povzdignili visoko v »socialni zavesti« ter s tem odprli tudi drugim pot nakvišku! Vendar pa se večina ljudi ne poslužuje tako idealnih sredstev v svoji borbi za priznanje v družbi. Često vidimo, da si baš slabotne osebe iščejo imenitnejših, visoko stoječih ljudi, na katere se potem priklepajo, se z njimi vežejo, hoteč tako po imenitnih »koneksijah« sami pridobiti na veljavi, na imenitnosti. Čisto naravno, da se posebno šibkejše ženske prav rade poslužujejo takih visokih »zvez«, da se z njimi v družbi uveljavljajo. Ako vihar poruši hrast, ki se mu ovija drobní bršljan, bo seveda z mogočnim drevesom vred uničena tudi slabotna ovijaika. Zato pa se tudi ženske tako živo, strastno boré in trudijo, da ne izgubijo na veljavnosti in na družabnem ugledu možje, ob katere jih je usoda priklenila. Ko Kobilovičeva žena pokaže na telesne vrline svojega moža-junaka, brž ji sestra oponese nizek rod njenega izvoljenca ter povzdiguje plemenito rodovino svojega lastnega moža. Strastna tekma obeh sester, kateri obeh junakov, Miloš ali Vuk, je odličnejši, znamenitejši, povzroči na vse zadnje usoden spor. Ne srečujemo li tudi za naših dni ob vsakem koraku takihle prepircčkov o veljavnosti zakonskih mož, o imenitnosti očetov in bratov, ali o odličnosti visokih »protektorjev«? Končno bi bili ti prepircčki o imenitnosti oseb, s katerimi nas je usoda slučajno zvezala, prav za prav silno smešni in naj bi človek preziraje jih hodil mimo. Toda to smešno tekmovanje — ta prepirc tenkoprstnih bršljanov o imenitnosti mogočnih hrastov — poraja v človeški družbi toliko zlih posledic, da jih niti v vzgoji ne smemo puščati v nemar. A baš pesem o Vuku Brankoviću in

Milošu Kobiloviću nam daje lepo priliko, da moremo pojasniti pogubnost prepиров, izvirajočih iz namišljene odličnosti in veljavnosti oseb, s katerimi smo slučajno v tesnejših zvezah.

Seveda se more iz te srbske narodne pesmi razbrati še marsikatera druga misel, ki bi bila posebno za žensko mladež potrebna vsega povdarka. Tako n. pr. poglavje o ničemurnosti, ki ima svoj izvir prav v tistem neusahljivem studencu hrepenenja, da se osebnost uveljavi za vsako ceno v »socialni zavesti«. Za mladino, ki je literarno že bolj naobražena, bi bila tudi jako poučna in nadvse zanimiva paralela, ki bi jo očrtali med prepіrom obeh srbskih sester-tekmovalk in prepіrom v pesmi o Nibelungih, kjer nastopata sovražnici Brunhilda in Siegfriedova žena Kriemhilda.

Kosovska devojka. Dočim nam pesem o »Vuku Brankoviću i Milošu Kobiloviću« slika usodne posledice ženske zavisti in ničemurnosti, nam nasprotno »Kosovska devojka« kaže srbsko deklico v vzvišenem zvanju samaritanke, ki lajša ranjenim junakom trpljenje, jim leči rane in jih okrepčava z jedjo in pijačo.

Še pred vzhodom žarkega solnca se odpravi devojka na krvavo bojišče, pa si zavija bele rokave do laktov,

»na plečima nosi hleba bela,
u rukama dva kondira zlatna;
u jedneme hladane vodice,
u drugome rumenoga vina.«

Hodeč po bojišču čestitega kneza, preobrača po krvi junake, in kogar najde še živega,

»umiva ga hladanom vodicom,
pričešćuje vinom crvenijem
i zalaže hlebom bijelijem.«

Neutrudljivo hodi blagodušna srbska deklica po krvavem bojišču, izmiva grozne rane stokajočim junakom, jih tolaži v smrtnih grozotah in jim lajša ure neznosnega trpljenja. Naposled naleti na mladeniča Orlovića Pavla, kneževega zastavonošo. Najde ga še živega, četudi

»desna mu je ruka ošečena
i lijeva noga do kolena,
vita su mu rebra izlomljena,
vide mu se džigerice bele.«

Ko mu devojka izmije rane in ga pokrepča s kruhom in rdečim vinom, ga povpraša o usodi najdražjih ji junakov, o vojvodi Milošu, Ivanu Kosančiću in Milanu Toplici.

Pa ji odgovori zastavonoša Pavle:

»Sestro draga, Kosovska devojko!
Vidiš, dušo, ona koplja bojna,
ponajviša a i ponajgušća,

onde j' pala krvca od junaka,
 ta dobrome konju do stremena,
 do stremena i do uzendije,
 a junaku do svilena pasa:
 onde su ti sva tri poginula.
 Već ti idi dvoru bijelome,
 ne krvavi skuta ni rukava.«

Ob tej grozni novici ne vzdrži več niti srce požrtvovalne samaritanke. Solze se ji uderó po belem licu in vsa potrta zaplaka:

»Jao jedna! hude ti sam sreće!
 Da se, jedna, za zelen bor hvatim,
 i on bi se zelen osušio.«

Teško bi bilo najti pesem, ki bi na tako preprost način kakor »Kosovska devojka« izpričevala iskreno usmiljenost in najgloblje sočutje do zapuščenih, trpečih sobratov. Žensko srce je že sploh ubrano z izredno rahločutnimi strunami sočuvstvovanja, bistvo nežnejše narave usposablja žensko za pomoč bednim, slabotnim bitjem. Kolike požrtvovalnosti je sposobna mati do slabotnega otročiča, s kolikim samozatajevanjem streže obolelim, trpečim članom obitelji! Vso to angelsko nežnost in plemenito požrtvovalnost kaže v najlepši luči srbska devojka. Ni je groza mrličev, ne straši se stokajočih junakov, po mlakah krvi hodi in brodi ter išče bednih rojakov, ki so potrebni tolažila in okrepčila. Najgrše rane izmiva dobra deklica, pa s kruhom in vinom okrepčava onemogle ranjence ter jih tako rešuje smrti ali pa jim vsaj omiljuje in lajša zadnje ure bednega življenja. Katera notranja sila pač daje preprosti deklici vso to moč za vzvišeno požrtvovalnost? Ljubav do rodnih bratov je ta gonilna sila, trpljenje sorojakov zbuja v njenem plemenitem srcu globoko sočutje, ki se kaže v tej narodni pesmi v najlepšem sijaju ter bi naj bila tudi deklicam za naših dni živ zgled požrtvovalnosti in usmiljenja do trpečih sobratov.

Smrt majke Jugovića. Zgodovina nam pripoveduje skoraj samo le o velikih možeh, o slavnih junakih, ki so pokazali izredno ljubezen do domovine in ki so žrtvovali celó svoje življenje za svoj narod. Srbska narodna pesem pa nikakor ne zapostavlja žene, kadar gre za domovino. To nam pač najlepše kaže »Smrt majke Jugovićeve«, ki je — to smemo trditi — ena izmed najdivnejših pesnitev v svetovni književnosti, pevajočih o domoљjubju in materinski ljubezni.

Mati deveterih Jugovićevev prosi Boga za sokolje oči in labudja krila, da more poleteti na Kosovo pogledat, kaj se je zgodilo z njenimi ljubimi. Tu najde na bojnem polju mrtvih vseh devetero sinov Jugovićevev in poieg njih desetega, starca Juga Bogdana,

»i više njih devet bojnih koplja,
na kopljima devet sokolova,
oko koplja devet dobrih konja,
a pored njih devet ljutih lava.«

Tedaj v žalosti zahrže devet dobrih konjev, zatuli devet ljutih levov in zavrešči devet sokolov. Toda majka Jugovičeva se je premagovala v svoji silni boli:

»... majka tvrda srca bila,
da od srca suze ne pustila.«

Ko se je mati vrnila z žalostnim poročilom na dvor, je zaplakalo devet vladavic-snah in zajokali so osiroteli otročiči.

Pa plemeniti materi je blaginja domovine vzvišena nad rodbinsko srečo. Dasi ji srce poka v nepopisni bolečini, poišče si utehe v drobnih vnukih, ki jih hoče vzgojiti v junake, kakršni so bili njeni sinovi, da bodo nekoč opora domovini. Zato v silni bolesti še svoje snahe toiaži, govoreč jim:

»Ne ludujte, moje nevestice!
Bogu hvala na njegovu daru,
pa ih mlada ni rodila n'jesam,
da mi leže na meku dušek,
več da brane zemljo od dušmana.
Ne pičite, moje kćerkce drage,
ak' bi jesu odlijeteli ždrali,
ostali su ptiči ždraloviči;
hranit ćemo ptiće ždraloviće,
naše pleme poginuti ne će.
naši dvori ostat pusti ne će.«

Z nadčloveškim zatajevanjem nosi Jugovičeva majka težko bolečino v srcu, in le pogled na ljubljeno domovino ji daje moč, oporo, da se ne zruši v silni bolesti. Pa mera bridkosti še ni zvrhoma polna. S Kosovega priletita dva črna krokarja, s krvavimi krili, z belo peno na kljunu, pa spustita bedni materi na krilo odsekano roko ljubljenca, sina Damjana.

Ko mati spozna roko svojega ljubijenca, ji tihoma govori:

»Moja ruko, zelena jabuko!
Gdje si rasla, gdje l' si ustrgnuta!
A rasla si na kriocu mome,
ustrgnuta na Kosovu ravnom!«

In v neznosni žalosti, v težko zatajevani ljubezni do otrok naposled junaški materi — srce počí.

»Smrt majke Jugovičev« je po svoji pretresljivi tragičnosti slična smrti matere, o kateri pripoveduje pesem »Hasan Aginica«. Dočim pa nam kaže »Hasan Aginica« usoden konflikt matere v ljubezni do moža in do otrok, nam majka Jugovičev slika tragičen razpor v materinskem srcu, ki je po svoji etični plemenitosti še veliko bolj vzvišen nad vsak-

danjostjo: slika nam borbo med ljubeznijo do domovine in ljubavjo do rodnih otrok. In v tem silnem konfliktu materinskega srca — predmet, ki je po svoji vzvišenosti vreden najgenialnejšega peresa — v tem sporu zmaguje ljubezen do domovine, dokler nadčloveška požrtvovalnost ne uniči izmučenega srca. Ta globoka ljubezen do naroda, do domovine, ki je tako lepo utelešena v majki Jugovičev, te ta silna ljubezen je mogla kot iskra tleti v stoletjih suženjstva, ki ga je preživljal srbski narod, ter se naposled zopet razžareti v mogočen piamen oduševljene borbe za narodno svobodo.

V slovenskih narodnih pesmih bi zaman iskali prizorov, slikajočih tako vzvišeno ljubezen do domovine; zakaj suženjstvo v Slovencih je trajalo predoigo in žerjavica nekdanje svobode je pod germansko plastjo pepela povsem zamrla. Zato pa je prav in nadvse potrebno, da se hodi naša mladina gret ob žarki ogenj domovinske ljubezni, ki se je tako živ in svetel ohranil v bratski poeziji srbski.

Seveda se ob slavnih dejanjih srbskih junakov, o katerih največ pripovedujejo narodne pesmi, v prvi vrsti ogrevajo in podžigajo naši dečki in miadeniči. Ob katerih narodnih pesmih pa se bodo mogla navduševati tudi nežnejša dekliška srca, to sem hotel pokazati s pričujočo razpravo, ki ji je namen pokazati pobudo kako moremo tudi naše učenke navduševati ob raznih narodnih svečanostih, ko mladini govorimo o veličastni tragediji na Kosovem.

F. KRANJC:

Delovni pouk.

2. Ostali predmeti na nižji učni stopnji.

(Dalje.)

Roko v roki s poučevanjem spretnosti v čitanju in pisanju hodi prav tesno »jezikovni pouk« — da ostanemo pri starem nazivu za to učno disciplino v osnovni šoli.

Ta trditev ni prav nič nova, sami metodiki »učne šole« v novejši dobi niso obravnavali več posebe »slovnice«, »pravopisja« in »spisja«, ker so uvideli, da je jezikovni pouk v osnovni šoli v bistvu nedeljiv na tri panoge, posebno nedeljiv pa še v svojih osnovah. Tudi sami so ga bolj in bolj naslanjali na pouk v čitanju in pisanju kakor tudi na stvarni pouk pod imenovanjem »nazorni nauk«; naš računski metodik L. Lavtar pa je iskal za jezikovni pouk zvez tudi s poukom v računstvu. Kot zagovorniki ukupnega pouka se od teh nazorov ne bomo odvrčali, še manj oddaljevali, in tudi za delovni pouk bomo sprejeli kot najvažnejše pri jezikovnem pouku tako zvano »bogatenje otroškega besednega

zaklada«; za specialni smoter jezikovnega pouka pa zapišemo, da smatramo: priučevaje gradbe jezika, njene spoznave in uporabe. In pri tej gradbi, pri njenem priučevanju, njeni spoznavi in uporabi nam pomaga vse ostošo šolsko delo.

V tem pravcu ne bomo zanikavaši, da je jezikovni pouk kot poseben predmet v osnovni šoli nepotreben — nasprotno: gojili bomo ta predmet še prav sistematično. Ne bomo pa stali na naziranju, da se je otrokom treba učiti v šoli svoj materni jezik iz praviš; učili se ga bodo marveč iz jezikovne uporabe, po slišanju, po govorenju, po čitanju. Zato smo mnenja, da je prav brez potrebe, ako otroški jezik že od vsega početka tlačimo v pravila, ker zastopamo mišljenje, da pri otroku nastajajo oblike le iz vsebine in da se pravila (ako so sploh potrebna!) smejo izluščiti le iz tako nastalih oblik. Nagon v otroku, ki pa pozna le vsebino in je miselno ne analizira, da pripoveduje iz sebe — ta nagon sili otroka, da odkriva jezikovne oblike, da si iz teh lastno najdenih oblik nezavestno ali vsaj podzavestno tvori pravilo, i ako ga ne izraža formulirano; ta najdba in ta tvoritev otroka sugestivno silita k vedno pravilnejši in popolnejši rabi jezika v katerikoli obliki. Ta raba pravilnejših oblik pa nareja tudi, da postane taka oblika neizgubljiva otrokova lastnina.

To je miselno načelo, iz katerega izhajamo, in nanj naslanjamo svoje delo. V tem smislu pa mora biti naše delo prav sistematično, da moremo otrokovo produktivnost natančno usmeriti v zavestno pravilno rabo maternega jezika tako ustmeno kakor pismeno. In v tem smislu bomo od vseh početkov šolskega dela gojili i »slovnico« i »pravopis« i »spisje« — kadarkoli se nam bo nudila za to priiška. V tem pa je na tej stopnji naš sistem.

Opuščanje vsake teoretske gramatike v osnovni šoli in naslanjanje na praktišni pouk z vežbanjem v govoru, s čitanjem in s pismenimi sestavki ni novo; to mišljenje je zastopal že začetkom XIX. stoletja nemški slovničar Jakob Grimm. Nanj se opiramo tudi za svoj delovni pouk v slovnici ter izhajamo pri svojem delu iz otroške produktivnosti same, ki je vsebinsko sposobna dovolj za praktišno udejstvovanje v tej smeri.

To je tudi razlog, iz katerega smo se že v svojih izvajanjih o pouku v čitanju izrekli proti takozvanim »analitičnim vajam«, ki so tamkaj pač docela osamljene in kot gola teorija za deco balast brez vsakega haska. Pomen bi imele pač pri uvajanju v teoretsko gramatiko kot uvod v spoznavanje pojmov »stavek«, »beseda«. Ipak jih ne jemijemo v poštev niti tu, ker bi z njimi otroka v slovnici poučevali, mi pa hočemo, da otrok slovnico iz sebe izživlja; da iz vsebine svoje lastne notranje produktivnosti odkriva jezikovne oblike za jezikovno rabo, kakor smo to omenili zgoraj.

Kako se to vrši, bomo imeli priliko pokazati, ko bomo pri srednji in višji učni stopnji govorili o sistematičnem slovniškem pouku; na tem mestu pa bi opozorili na tozadevna izvajanja v učnem načrtu za I.—IV. razred osnovnih šol iz leta 1926. Ta namreč predpisuje za pouk v slovnici na nižji učni stopnji povsem novo pot opažanja in spoznavanja mesto učenja, samostojnega iskanja mesto podajanja, razumevanja mesto pamtenja. Dasi so kritiki tega učnega načrta na večih mestih zavrgli in obsodili ta način poučevanja slovnice, smo ipak naziranj, da je jedro v bistvu pravo in da je pripravno za utiranje poti k svobodnejšemu postopku v tem predmetu. V bistvu namreč streme ti predpisi za tem, da se izloči pouk v teoretski sistematiki slovnice, ki gotovo ni prikladna za spoznavanje in rabo pravilnega maternege jezika, nepotrebna pa za osnovno šolo, ki ni literarna šola. Upamo marveč celo, da niti srednja šola ne bo večno dvigala svojega »veto« proti temu, da bo dobivala iz osnovne šole učence, ki sicer ne bodo znali gladko analizirati stavke — kar je bil doslej najvišji materialni smoter slovniškega pouka v osnovni šoli — ki pa bodo zato razumevali, kako stilistično nastane z govorom izražena misel.

Za ta izraz pa nam gre najbolj pri delovnem pouku: za ustmeni in pismeni prosti miselni izraz, v katerem se kristalizira otroška produktivnost. In reči smemo, da je važnejši pismeni, ker pri njem z lažjo in boljšo kontrolo pravilneje spoznavamo otrokovo duševnost in njene zmožnosti. Ustmeni miselni izraz je vse, kar otrok iz sebe pripoveduje: so to proste produkcije (stvarni pouk), proste reprodukcije (pripovedovanje o čitanem i. pod.), je izražanje logičnega mišljenja in sklepanja (računstvo). Ustmeni miselni izraz je zlasti v prostih produkcijah navadno širok, poln fantazije — prekipevajoč izvirjek je, ki še ni našel struge in si je najčešče niti ne išče. To, da si utira strugo, je prihranjeno pismenemu miselnemu izrazu; dočim je prvi le produktiven, stavijo produktivnosti drugega meje in ovire tehnična izražanja: sestavljanje besed, stavkov, ki naj izraz predočijo, in zapisovanje izraza.

Že to, da ne rečemo samo »zapisovanje izraza«, nego še prej »predočenje izraza«, opozarja, da ne iščemo prvih početkov »prostega spisja« šele v zapisovanju samem; v svobodno produktivnem sestavljanju besed in stavkov na stavnici so že ti prvi početki in iz njih organsko raste prosti miselni izraz.

In že nanje se našlanja »pravopis«, ki ima svoje prvence v vidnem omejevanju posameznih misli z ločili, v rabi velikih in malih črk itd. Stavki, kakor na pr.: »Risati, ne pisati« proti »Risati ne, pisati« i. pod. zajeze za hip produktivnost izraza, a ne za dolgo: vreclec je premočen, da bi se dal zavreti. Kar ga je trenutno zajezilo, ga je tudi pognalo, da si uravnava strugo: da si išče pota in načina za pra-

v ilno in umno izražanje. Osebito raba ločil in privajanje na njihovo pravilno rabo je med najvažnejšimi poglavji v početkih jezikovnega pouka, zato smo ga tudi omenili mimogrede na tem mestu. Več o njem povemo na mestu, ko bomo govorili o jezikovnem pouku, o njegovem razvoju in o tem kosu delovnega pouka na vseh učnih stopnjah; kar pa je potrebno, da pribijemo zanj že sedaj, je sledeče:

Ako hočemo varovati princip otroške samodejavnosti in produktivnosti, tudi pravopisja ne bomo obravnavali po podajajoči metodi, marveč po pridobitni in le na osnovi pismenega miselnega izraza; na osnovi tega laže in uspešnejše kot na osnovi ustmenega, zakaj tu se vadi uho bolj z gledanjem kakor s poslušanjem. (Dalje prih.)

R A Z G L E D.

A. SLOVSTVO.

H. O. Loskij: Логика. Књига прва: Суд. Појам. — Автор. превод Мил. Р. Мајсторовића. Рајковић и Туковић, Београд, 1927. — 176 str.

Bivši profesor petrograjskega vseučilišča Nikolaj O. Loskij pri nas menda ni znan; znan pa je Rusom kot eden največjih njihovih filozofov, znan zlasti po svojih spisih „Обоснование интуитивизма“ in „Введение в философию“ v katerih je obrazložil gnoseologijo intuitivizma, in po delu „Мир как органическое целое“, ki obravnava idealno realistično znanje o svetu. Na teh njegovih idejah in na tem sistemu se osniva tudi njegova logika, ki je pod gornjim naslovom izšla v srbskem prevodu izpod peresa Mil. R. Majstorovića.

Poglavitna naloga Loskijevega sistema logike — kakor to sam piše — je »združevanje nasprotstev iracionalizma in racionalizma, aposteriorizma in apriorizma, nasprotstev izkustva in mišljenja.« V tem pravcu intuitivizma so predmeti toliko realni, kolikor idealni, podani v neposredni uvidevnosti, t. j. v izkustvu, po Loskijevem ideal-realizmu pa je vse realno pretkano z idealnimi momenti. V razlaganju svoje logike predvsem povdarja sintetiško-logiški pojem, ki ga je prvi obdelal Kant v gnoseologiji, v svoji transcendentalni logiki, ni pa ga izkoristil v formalni logiki za

teorijo sklepov in za združevanje analitičnih teorij. Loskij sam smatra tudi definicije za sintetične sodbe, a pri razpravljanju o sklepih se trudi dokazati, da je slogizem sintetiški, ne pa analitiški sistem. V svojem delu pa se dotika tudi klasične logike, logike empirizma in logike kritizma.

Loskijeva »Logika« je namenjena onim, ki so že prešli osnovne pojme studija o logiki, učiteljem, dijakom in profesorjem logike; prav pa pride vsakomur, ki se hoče na tem torišču poglobiti. Ker pa ruskega izvirnika v danih razmerah ni lahko dobiti, priporočamo vsem tem srbski prevod, ki je gladek in lahko umljiv. P.

Ал. Марин: Прва домаћа читанка. — Београд 1927. Izšlo v samozaložbi, dobiva se v knjigarnah.

To je knjiga za deco. Po slikah in po vsebini, ki obsega otroške narodne pesmice in pravljice: »Mica — maca«, »Petelj ide caru na divan«, črtice o lisici-zvitorepki, beograjski muzikantji in naši o neposlušnih stvareh podobno srbsko narodno o »vrabcu — pipcu«.

Takole bi rekel o knjižici z ozirom na našo slovensko deco: Ko se nauči tiskane cirilice, bi ji za vajo v nji in za uvajanje v preprosto srbsko dikcijo bila zelo priročna baš taka knjižica kakor je ta Marinceva »Prva domaća čitanka«, zakaj vse-

bina je tako otroška, da deco mora zanimati.

In v ta namen knjižico priporočam.

—è.

B. ČASOPISNI VPOGLED.

Грађанска школа — Грађанска школа
Међанска школа. Časopis Saveza udruženih nastavnika i nastavnica građanskih škola u Kraljevini S. H. S. — God. III. — Uredil Drag. Humek, ravnatelj drž. mešč. šole v Mariboru. 1926—27

Pred dobrimi tremi leti je začel ta list orati ledino mešč. šole v naši državi in tekom svojega dosedanjega obstanka se mu je posrečilo, da je zbral najodličnejše pobornike za mešč. šolo v naši državi, od rektorja zagrebške višje pedagog. šole dr. St. Bosanca — znanega pedag. pisatelja med Hrvati — vse do učiteljstva mešč. šol iz Slovenije do Vojvodine; najmarljivejši sotrudnik pa mu je urednik Drag. Humek sam.

Na uspehu, ki ga je — v izredno lični opremi (naslovna risba Drag. Humeka) — dosegel s svojim III. letnikom, mu moramo le čestitati. V I. Člankih, ki obravnavajo pereče zadeve organizacije mešč. šole poleg običih modernih pedagoških vprašanj, je predvsem omeniti: Dr. P. Radosavljevića spis »Comte«, dr. St. Bosanca »Problem građanskih škola«, G. Šilha »Nove poti v etičkem pouku«, A. Osterca »Razvoj in sodobno stanje psihologije«, M. Filajdića »Građanska škola u svjetlu narodnoga gospodarstva«, dr. F. H. Mandića »Umetnički uzgoj« in T. Dimitrijevića „Национална књижевност“. — II. Iz školskog rada prinaša deloma učne slike, deloma tozadevne razpravice; vsebinsko bogat pa je III. del »Pedagoški paberki«. — IV. Organizacija građ. škole se je bavila največ z vprašanjem, ki je najbolj tangiralo v tej dobi meščansko šolo, t. j. z enotnim učnim načrtom, ki ga je mešč.-šol. učiteljstvo sprejelo s tako malim navdušenjem, kakor osn.-šolsko svojega. — Ostale rubrike v listu so: V. Školska radionica, ki svojevrstno dopolnjuje rubriko »Iz školskog rada«, VI. Školske

zgrade, VII. Knjige in listi, VIII. Učila, IX. Beleške in X. Naša organizacija.

Listu se pozna, da se pošteno trudi, da postane duhovno obvezen za vsakega mešč.-šolskega učitelja v naši državi, brez koristi pa ni za nikogar, ki se zanima za razvoj tovrstnega našega šolstva. S svojimi prvimi tremi letniki si je prisvojil častno mesto med našimi pedagoškimi revijami in trdno podlago za razvoj in razmah iz svojega dosedanjega še bolj ozkega kroga. Po člankih v tem letniku sodimo namreč, da mu je tudi za to. F.

Iz šolskega dela.

Dr. Franziska Baumgarten: Das lügenhafte Kind. (N. Bahnen 1925.) Očitek lažnivosti je v večini slučajev neupravičen. Sicer je rekel sv. Avgustin: »Nedolžna je pri otroku le slabost njegovih nežnih udov, ne pa njegovo srce«. Toda dozdevne laži se dajo v večini slučajev tolmačiti kot naravni pojavi; vzroki so namreč sledeči: 1. skromen besedni zaklad, torej slaba zmožnost izražanja; 2. zgovornost; 3. bujna fantazija (odrasli se igra s fantazijo, fantazija pa se igra z otrokom). Vse to zginja z zorenjem otroka. — Zavestne laži je dognala člankarica v svojih raziskovanjih skoro izključno v slučajih, kjer se je otrok bal pred kaznijo. — Ta problem obširno opisuje v knjigi »F. Baumgarten: Die Lüge bei Kindern und Jungendlichen; Barth, Leipzig.«

Maria Lang-Reitstätten: Erziehung zur Arbeit. (Schulreform 1925.) (Iz predavanja na roditeljskem večeru.) Delo daje smisel življenju ter je tem dragocenejše, če ustvarja vrednote ne za proizvajalca samega, temveč za skupnost. Vzgoja k delu je torej bistvena stran vzgoje sploh. Pričenja že v najranejši dobi; tu ima delo obliko igre; otrok sledi fantaziji, a tudi že posnema odrasle; igraje si prisvoji življenske navade okolice in tudi jezik; na videz igraje obvlada torej velikansko delo. Igrače naj bodo kar najpriprostejše in naj nudijo otroku čim najrazličnejše možnosti za igro. Malo dekletce se n. pr. že pri punčki

uči izpolnjevati dolžnosti: punčko treba skrbno čistiti in preoblačiti. Sčasoma treba dati deci priliko tudi za »resnična« dela: da nekaj prinese, da pomaga, da se sama oblači i. dr.; dobro je, da prevzame ta dela redno, kot vsakdanjo dolžnost. Ko začne otrok pohajati šolo, nastanejo nove naloge za starše; če hočejo, da ohrani, oz. dobi otrok resen nazor o delu, morajo skrbno podpirati zahteve in ugled šole; s kritiziranjem napram otroku vzgoji neizmerno škodujejo. Otroku je v bodrilo, če se zanimajo za njegovo šolsko delo in pokažejo priznanje zanj. Otrok, posebno deklica, namreč zelo visi na mnenju odraslih. Če starši kritizirajo učiteljstvo, izpodkopujejo ugled pri odraslih sploh in otrok bo kmalu začel kritizirati starše. Nova šola se poslužuje kot domačega dela pogosto tkzv. opazovalnih nalog; starši morajo biti uverjeni, da je tudi to zelo važno delo; ni postopanje ali igračkkanje. Pogosto se dogaja, da otroci med letom opuščajo proste predmete; tega bi starši ne smeli dopuščati; prevzeta dolžnost se mora vestno vršiti! Istotako ni dopustno, da otrok nečesa ne prinese v šolo, kar je prejšnji dan obljubil (n. pr. kakšen predmet za ponazorenje ali kakšno orodje). Ženska ročna dela so vzgojno koristna, a tudi gmotno; deklice se naj pridno bavijo z njimi. Neka mati je rekla: »Dekletu nočem jemati s tem delom prostosti, se bo že še tudi pozneje naučila potrebnega«. Ta mati nj pojmila, da ne gre tu za priučitev nekih ročnosti, temveč za vzgojo k delu; če se je to do 14. leta zanemarjalo, je bržčas zamujeno. Delo dobro učinkuje na zdravje in na rast otroka, osobito, ako je spojeno s primernim gibanjem. Zdravnik n. pr. predpisuje slabokrvnim dekletom redno domače delo. Gospodinjstvo je idealno delo tudi že zato, ker res služi drugim. Opozoriti treba matere na napako, ki jo mnoge imajo: ko uvajajo hčerko v gosposinjstvo, nimajo strpljenja; pravijo: »Preden dekletu to ali ono razložim, opraviš že sama; samo zadržuje me.« To je morda res, toda — otrok se pri tem ničesar ne nauči; in to je škoda! Tudi učitelji imamo opraviti s počas-

nimj otroci v šoli in vidimo, da se strpljenje napram deci vedno poplača. Otroku treba za njegovo delo pokazati priznanje, seveda ne za vsako malenkost in — nikoli v denarju ali drugih darilih; delo se mora vršiti radi njega samega, sicer nima vrednosti. Da je tudi dekletu danes potrebna duševna izobrazba, ne bo mogel nihče zanikati; ni potrebna samo iz gospodarskih razlogov, temveč tudi iz socialnih: žena postaja polagoma iz služabnice moškega njegova polnovredna tovarišica. Mati naj ne trga dekletu romana iz rok, temveč naj se z njim o vsebini neprisiljeno, dobrohotno pogovori; hčerka bo gotovo cenila nasvete matere, ki ima že življenjske izkušnje. Mati bodi prijateljica svoje doraščajoče hčere, to ji bo največja moralna opora. Če hočete dekleta usposobiti za njihov bodoči poklic — žene in matere — ne pozabite, da je samopremaganje važen pogoj za to; ravno radi pomanjkanja tega je tako malo zakonov srečnih.

C. TO IN ONO.

Ana Lebar:

Poročilo o zdravstveno-vzgojnih prireditvah v Münchnu v dneh 30. julija do 4. avgusta 1926.¹

A. XI. skupščina društva »Zveza pomožnih šol Nemčije« dne 30. in 31. julija.

Društvo »Zveza pomožnih šol Nemčije (ZPS) je bila ustanovljena leta 1898. v Hannover-u z namenom, da zastopa pravice pom. šole in nje učiteljstva v zmislu, kakor je to treba z zdravstveno-vzgojnega stališča, ne pa morebiti kakor bi bile vsakovrstne zahteve staršev in avtonomnih oblasti. Poleg tega dela pa je šlo tudi vse raziskovalno in eksperimentalno delo zdrav-

¹ V dneh 30. julija do 4. avgusta t. l. so bili v Münchnu pod okriljem društva »Gesellschaft für die Heilpädagogik« kar tri znanstveno-vzgojne prireditve:

A) XI. skupščina društva »Zveza pomožnih šol Nemčije« (Verband der Hilfsschulen Deutschlands) 30. in 31. julija.

B) III. kongres za zdravstveno pedagoško 2. do 4. avgusta.

C) I. zborovanje »Društva za zdravstveno govoro- in glasoznanstvo« (Gesellschaft für Sprach- und Stimmheilkunde) 2. in 3. avgusta.

stvenega vzgojeslovja in eksperimentalnega dušeslovja zadnjih desetletij izključno skozi strokovne organizacije tega društva. Društvo obsega namreč: podzveze, okrožna, provincialna in krajevna društva te stroke in kot najnižjo edinico »delovno združenje« (Arbeitsgemeinschaft) dveh ali treh pom. šol, ki so zaradi oddaljenosti od provincialne ali okrožne višje edinice navezane na samostojno zdravstveno-vzgojno delo. To društvo je uspešno sodelovalo na vseh novejših pridobitvah splošnega vzgojeslovja in je dalo pobudo — ker jih je po svojem članstvu preizkusilo in utemeljilo — za vse moderne metode pomožnošolskega, a tudi normalnošolskega pouka. Zveza ima lasten list »Hilfsschule«, ki izhaja od 1904 kot mesečnik v zalogi Marhold Halle an der Saale.

Po prevratu ob razkroju nemške države je društvo budno stalo na straži, da je uveljavilo pravice pomožne šole tudi v novo preurejeni državi, kar se mu je tudi posrečilo. Sodelovalo je pri vseh osnutkih državnega nemškega šolskega zakona (pravijo, da jih je bilo 19) in smatra baš sedanjí čas za primeren, da dožene lasten pomožnošolski zakon.

Ta zveza se je torej sešla 30. in 31. julija k svojí XI. velikí skupščini.¹ München je bil že za 1919 določen za kraj prih. skupščine, kjer naj bi se pokazalo vse, kar se je dotlej zgodilo in storilo v prilog pomožnega šolstva v Nemčiji, Avstriji in Švicí («in den Ländern deutscher Zunge»), pa je svetovna vojna to preprečila in že tedaj sestavljeni načrt se je mogel udeleževati šele letos, četudi ne v tako siljnem obsegu kakor nameravano. Nas. skromne in skromnih takih prireditvev vajene, je pa sljaj programa izredno presenetil.

Častno predsedstvo je tvorilo sedem univerzitetnih profesorjev, minister za znanost in ljudsko izobrazbo, zastopnik cerkve, vladni šolski in tajni svetniki, prvi župan mesta in zastopniki vseh krajevnih skrbstvenih zavodov in učiteljskih društev. —

Program skupščine je bil nastopni: I. Seja predsedstva ZPŠ 29. julija ob 2. uri (Hotel Bayerischer Hof, Promenade-Platz). — II. Shod delegatov ZPŠ 30. julija ob 9. uri dop. — slavnostna dvorana istotam: 1. Sklepi za nova pravila ZPŠ, Poroča Dressler — Berlin. 2. Volitev predsedstva, Poroča: Lesemann — Hannover. 3. Sklepi o osebnih popisnicah, Poroča:

Quante — Münster. 4. Vodilne smernice za sprejem v pomožno šolo, Poroča: Assmann — Köln. 5. Načrt za izobrazbo učiteljstva na pom. šolah, Poroča: Lesemann — Hannover. 6. Gmotno stanje pomožnošolskega učiteljstva, Poroča: Basedow — Hannover. 7. Slučajnosti. — III. Pripravna skupščina 30. julija ob 4. uri pop. istotam: 1. Poklicna in pridobitvena zmožnost pomožnošolskega učenca, Poroča: Breitbarth — Halle. 2. Društvene zadeve. — IV. »Münchener Abend« 30. julija ob 8. uri zvečer v Hauptrestaurant im Ausstellungspark. — V. Glavna skupščina 31. julija ob 9. uri dopoldne v Hotel Bayerischer Hof, slavnostna dvorana: 1. P. zdravi. 2. Pomen pomožne šole, Poroča: šol. svet, Hirt — München. 3. Pomožnošolski zakon, Poroča: Egenberger — München. — VI. Izlet v Starenberg.

Iz seje predsedstva ZPŠ se mi zde zanimivi predlogi, ki so jih poslale nekatere podzveze in provincialne zveze. Vsi namreč zahtevajo enotnost dela v društvu in na šolskem poprišču. Na pr. južno-zahodna pomožnošolska zveza (Westfalen, Wartenberg, Baden) stavi predlog, naj se predsedstvo reorganizira na ta način, da bodo podzveze v tesnejšem stiku s predsedstvom, zato naj nimajo pravice do članstva v predsedstvu le številno močne podzveze, nego delavnejše, četudi številno ne tako močne.

Saksonska provincialna zveza predlaga, da pride v predsedstvo več članov, ki so trajno v pomožnošolskem delu. Iz vse debate, ki se je pri teh in takih predlogih razvila, je bilo razvidno, da je vse v ZPŠ organizirano učiteljstvo čudovito delavno in strokovno globoko izobrazbeno, za kar pa ima tudi dovolj prilike. Zahteva po temeljiti izobrazbi je že predpogoj za nastavitvev na pomožno šolo. Na razpologo pa so učiteljstvu strokovni (zdravstveno-pedagoški) seminarji z dobo dveh semestrov na univerzah, deloma z znanstveno praktičnimi psihološkimi raziskovanji na zavodih za eksperimentalno pedagogiko in psihologijo, praktično pa na izvrstno urejenih pomožnih šolah. Na razpologo so mu nadalje strokovne revije in časopisi, kakor »Zeitschrift für Kinderforschung« (organ društva »Gesellschaft für Heilpädagogik«), »Zeitschrift für pädagogische Psychologie, experimentale Pädagogik und jugendliche Forschung«, »Hilfsschule«, »Zeitschrift für die Behandlung Schwachsinniger«, »Fortschritte des Kinderschutzes und der Jugendfürsorge«, »Zwanglose Abhandlungen aus den Grenzgebieten der Pädagogik und Medizin« itd. Zato se ni čuditi, da je pomožnošolsko učiteljstvo Nemčije tako zelo izobrazbeno, saj sistematično goji svoje studije in nadaljno izobrazbo, da je s svojo sistematično izobrazbo

¹I. skupščina 1898 Hannover; II. skup. 1899 Cassel; III. skup. 1901 Augsburg; IV. skup. 1903 Mainz; V. skup. 1905 Bremen; VI. skup. 1907 Charlottenburg; VII. skup. 1909 Meiningen; VIII. skup. 1911 Lübeck; IX. skup. 1913 Bonn; X. skup. 1924 Hannover.

in temeljitim delom na svetovnem višku, kakor so se izražali udeleženci iz tujih držav.

Iz shoda delegatov preidem prvi dve točki (nova pravila in volitve), ker sta pomembni le za ZPS. Važna pa je bila tretja točka: Sklepi o osebnih popisnicah. Celotni potek razgovorov o osebnih popisnicah mi je napravil vtis, da naše osebne popisnice niso najslabše. Nedostaja nam le psihološka poglobitev v posameznega učenca, nedostaja tudi tozadevni znanstveni studij, saj smo pri nas vsi pomožnošolski učitelji avtodidakti. Na shodu delegatov se je povdarjalo sledeče:

Globlji studij diferencialne psihologije je za pravilno sestavo osebnih popisnic neobhodno potreben. Znano je, da razred ni homogena masa. Četudi ni tipa »normalne duše«, četudi je razkroj razredne strukture čisto umeven, vendar je v normalnem razredu cela vrsta danih dejstev, s katerimi učitelj normalnih lahko računa. In v tem tiči bistven razloček med normalnim in pomožnošolskim razredom. Tu je razredni razkroj mnogo večji, da preko skupin do individualizacije; skrajnosti so pri primeroma slabotni »povprečnosti« pogosteje; razpoloženje, duševno in telesno izpreminja sliko razreda in celo posameznika od dne do dne, da od ure do ure; razloček v znanju in zmožnosti nastopa, zahtevajoč uvaževanja, močnejše in pogosteje; motnje v volji in čustvovanju ovirajo delo. Težavna, toda neizogibna naloga učiteljstva je, da te različne in različno nastopajoče individualnosti spozna in jih uvažuje pri vzgojnem in učnem delu. Toda, kako naj pride učitelj do vseh teh dejstev na posameznem učencu? Mora jih spoznati, mora jim priti do vira! Uvaževati mora etnološki moment; z obiskom na domu spozna družinske razmere in milje; v razgovoru s starši, zlasti z materjo pa morebitne dedne vzroke. Ta dva čimtelja, ki človeka oblikujeta, sta za pomožnošolskega učitelja posebno važna. K temu pride opazovanje otroka skozi dni, tedne in mesece. Slika, ki iz teh in takih zapiskov nastane o otroku, je popolna in celotna, ko so jo izpolnili še zapiski o otrokovem sodelovanju pri šolskem delu. Baš ko je slika dovršena, pa se tudi otrok že poslavlja od pomožne šole.

Pride še nadaljevalna in poklicna šola. Ali pa spada osebna popisnica tudi tja? Gotovo. Celotne slike o otrokovem telesnem in duševnem razvoju učitelja na nadaljevalni šoli ne more več sestaviti, brez nje pa ne more gojenca niti spoznati niti prav razumeti. Osebno popisnico izpopolnjuje le še s podatki lastnega opazovanja; popisnica sama pa mu kaže pravo pot za nadaljnje

delo na gojencu, obvaruje ga pa marsikatero zmoto.

Velikega pomena je pa tudi osebna popisnica za gojenčovo nadaljnje življenje. Dnevna kriminalistika kaže visok odstotek obsojencev, ki jih psihiatri smatrajo za juševne (intelektualne) slabiče ali psihopate. Obe skupini pa sta pri svojih kaznivih dejanjih podlegli nagonom. Manjka jima med sprejemom vnanjega dražljaja in reakcijo prava zveza v psiho-fiziškem poteku, namreč notranja obdelava: motivacije sploh ni, moralnega odpora niso zmožni, nagon pa sili k nepravilnemu dejanju. Tako nastajajo takozvana ideomotorična dejanja, »Kurzschlusshandlungen« jih Spranger tako primerno imenuje.

K temu se pridružijo v razdobju od 14.—18. leta še novi nagoni, ki povzročijo nekako disasociacijo celotnega duševnega življenja, da mladič posurovi. Zaradi svoje nezmožnosti pravilne kritike postane lahko in kaj hitro žrtev zapeljivca. In v takih žalostnih in odločilnih prilikah naj stoji mladec, mladenka sama? Učitelj — vzgojitelj mora tu sodelovati in osebna popisnica mora tu tudi storiti svoje. »Najti pota in sredstva, da ne pride mladec v neljub stik z neosebim in ljubezni praznim sodiščem, je mnogo važnejše, kakor pa delovanje uprav tistega sodišča, kakor tudi je njegovo delo potrebno in koristno.« (Spranger.) In to naj stori duševnim slabičem pomožna, nadaljevalna in poklicna šola. Najvažnejše sredstvo pri tem delu je pa osebna popisnica, ker je tudi najvažnejša listina vseh treh šol.

Kako pa naj se vodi osebna popisnica, da bo kos tej svoji nalogi? To delo je težavno in silno odgovorno. Uvaževati je treba pred vsem drugim, da osebna popisnica ni listina za cenzuriranje otrokovega znanja. Kar spada v osebno popisnico, so dejanja, dogodki, doživljaji, ki pa morajo biti podani tako, da je iz njih razviden psihološki razvoj in potek ter duševno stanje sploh. Vsaka osebna popisnica more, če jo vodi pravi vzgojitelj, mnogo pripomoči, da se spozna otrokov duševni defekt. Treba pa se je učiti pravilno sestavljati osebne popisnice. —

Temeljne smernice za sprejem v pomožno šolo se docela krijejo z našimi, kakor so obsežene v pravilniku za ustroj šol za slabo nadarjene otroke, »Pravilnik za sprejem v pomožno šolo (glej Uradni list št. 80, 1926!). Pri sestavljanju le-teh je bilo učitelstvo ljubljanske pomožne šole v stiku z Nemčijo.

Nemško pomožnošolsko učiteljstvo skuša vprav v tem času pri sestavi osnutka pomožnošolskega zakona najti možnost za

uzakonitev s splošnim državnim zakonom, dočim je doslej sprejem uzakonjen le z zakoni posameznih nemških zveznih držav. —

Ker se je v zadnjih letih že večkrat obravnavalo vprašanje o novem načinu izobrazbe pomožnošolskega učiteljstva, je nastalo tudi več načrtov za tako izobrazbo, poleg vzgojiteljev slaboumnih, učiteljev psihopatov, slepih, gluhonemih, naglušnih, govoročnih, pohabljenih, ogroženih in zanemarjenih, vzgojiteljev v kaznilnicah in drugih skrbstvenih zavodih. Delo pri duševnih slabicah in nepolnočutnih sploh zahteva poleg temeljite izobrazbe v vseh vedah normalnega in splošnega vzgojeslovja še tudi temeljito izobrazbo v celi vrsti specialnih panog, kakor: patologiji živčevja in čutnic, psihopatologiji otroške in mladinske dobe, celotnega zdravstvenega vzgojeslovja, higiene in skrbstva defektivnih otrok in mladine. Z ozirom na te zahteve je leta 1920. v Münchnu padla misel za ustanovitev stolice (profesure) za zdravstveno vzgojo na univerzi. Svoje zahteve so oblikovali približno tako-le: Ker je spoznavanje motenj v razvoju duševnega in moralnega obolenja nujno potrebno, je treba, da se ustanovi zavod za znanstveno raziskovanje. Vzgojiteljem, ki se bavijo z vzgojnimi delom na mladini s temi in takimi bolezniki, naj se nudi prilika, da se za svoje delo primerno izobrazijo. Ta zavod za raziskovanje pedagoške patologije mora biti v znanstvenih rokah in znanstvene izsledke naj vsučiliška stolica v predavanjih napravi vsem dostopne. Raziskovalno delo mora v prvi vrsti določiti abnormarno stanje, v drugi vrsti pa takoj določiti način pomoči in zdravljenja. Tak raziskovalni zavod naj bi bil v zvezi z otroško kliniko in z zdravstveno-vzgojnimi zavodi vseh vrst in seveda tudi z normalno šolo. Ustanovitev takega raziskovalnega zavoda je delo države. Za znanstveno raziskovanje je poklican znanstvenik, ki popolnoma obvlada psihologijo, psihopatologijo in ima veselje za otroško psihologijo in vzgojno psihologijo. V probleme zdravstvenega vzgojeslovja bi se moral poglobiti in biti v stiku z zdravstveno vzgojnimi zavodi. To je prvi del zahteve po znanstveni izobrazbi pomožnošolskega učiteljstva.

Drugi del zahteve pa je vstop na univerzo. Smernice za izobrazbo pomožnošolskega učiteljstva na univerzi pa niso odvisne od materialnega smotra kakor na pr. učiteljstva za gimnazije. Visoka šola naj bi pomožnošolskega učitelja napravila izvrstnega psihologa, ki vse elemente duševnih dogodkov dobro pozna in spozna, potem pa poišče prave metode, ki pripeljejo do zaprtih duhov in najdejo tudi pota vanje.

Zato mora nadalje visoka šola poleg zdravega duševnega življenja pokazati tudi bolno in na opazovalnem materialu pokazati vse motnje duševnega življenja, ki pridejo v okviru pomožnošolske prakse v poštev. Zdravstveno-vzgojno prakso pa prejme pomožnošolski učitelj edinole na tozadevnih zavodih. Ta praksa pa ne sme biti na prvem mestu; na vrsto pride šele tedaj, ko je podana že jasna slika bolne duševnosti na znanstven način na univerzi.

Vprašanje pa je, kdo naj bi bil docent zdravstvenega vzgojeslovja in vseh v zdravstveno panogo pripadajočih stranskih ved. Ali naj bi bil pedagog, ali zdravnik, ali psiholog? Najidealnejše bi bilo, če bi ena osebnost združevala vse to troje. (In takih mož je v Nemčiji.) Celotno polje zdravstvenega vzgojeslovja je skoroda preval iz pedagogike v zdravstvo, iz zdravstva v psihologijo in obratno. Nadaljnje vprašanje je, na kateri fakulteti naj se vrši izobrazba pomožnošolskega učiteljstva? Filozofska ali medicinska? Na obeh. V kolikor hoče zdravstvena pedagogika pridobiti znanje takoj praktično uporabiti na živih objektih, se more to zgoditi le na medicinski fakulteti, ker filozofska odklanja te vrste praktično delo. Filozofska fakulteta bi imela vpeljati predavanja iz zdravstvenega vzgojeslovja in ukoslovja v neposrednem delu na zdravstveno-vzgojnih zavodih.

Stolice za zdravstveno pedagogiko še ni. Na nekaterih univerzah se je pričelo tovrstno delo v pedagoških seminarjih, kjer je vključenih 18—26 predavanj na semester iz zdravstvenega vzgojeslovja, psihopatologije in drugih zadevnih panog ter tudi praktično delo na zavodih, ki pripravljajo raziskovalni material. Pričakovati je, da se po prizadevanjih univ. prof. dr. Denchler-ja in dr. Frica Rössel-a (znan tudi pri nas po svojih temeljitih referatih, izšlih v brošurah) v Hamburgu ustanovi stolica za zdravstveno pedagogiko.

Gmotne razmere pomožnošolskega učiteljstva v Nemčiji niso enotno urejene; vsaka država si prizadeva po svojih najboljših močeh storiti kar največ za nepolnočutno deco, zato ustanavlja tozadevne zavode in šole in nastavlja učiteljstvo s plačo specialnega učiteljstva (za slepe, gluhoneme), ki ima poleg plače navadnega učiteljstva specialne doklade od 50—600 M., kar se deloma šteje v pokojnino ali pa tudi ne. Za ugodni trenutek, ko se bo izgotavljal celotni plačilni zakon, je ZPS pripravila spomenico s svojimi pravičnimi zahtevami.

Referat o poklicni in pridobitveni zmožnosti pomožnošolskega učenca je poročevalc Breitbarth — Halle posnel v nastopne

točke: 1. Gospodarsko stališče in zdrava volja do življenja v našem ljudstvu silita k popolnemu izkoriščanju vseh in vsake delovne moči in zahtevata zato smotreno uvrstitev tudi vseh za pridobitveno delo manj zmognih v gospodarsko življenje. — 2. Kot naimanj vredna pridobitvena skupina imajo tudi slaboumni in slabonadarjeni pravico do dela in na pomoč ljudske skupnosti pri ustvarjanju in pripravljanju vsakršne dejavne zmožnosti. Dobrodelnosti v obliki miloščine naj bodo deležni le nainezmožnejši. — 3. Izbira poklica in uvrstitev na primerna delavna mesta naj se izvrši z ozirom: a) na krajevne razmere; b) na posebnosti pomožnošolskega učenca in na morebitne nevarnosti, ki bi utegnile iz tega nastati; c) za določila, ki veljajo za le deloma pridobitve zmožne; d) na strnieno delo šole, doma in pristožnih socialno-skrbstvenih uradov. — 4. Obseg izrabe moči za gospodarsko življenje naših otrok zavisi: a) od skrbne vzgoje in pouka, ki se ravnata po njihovih posebnostih in skromnih zmožnostih; b) po pomoči in sveta pomožne šole (učiteljev in učiteljic), ki se razteza na desetletja po šolski dobi; c) od razumevanja in dobrohotnosti v javnosti. — 5. V interesu zdrave in gospodarsko življenje pospešujoče dobrodelnosti in z ozirom na ljudsko skupnost naj bi državne in komunalne ustanove trajno zaposlovale določeni odstotek bivših pomožnošolskih gojencev. — 6. Za slaboumne, ki zaradi telesnih in duševnih hib, ne morejo dobiti primerne delovne mesta, naj bi se ustanavljali primerne zavodi, ki a) znajo izkoristiti tudi najskromnejše delovne moči; b) posredujejo pomoč za življensko oskrbo; c) z vsem svojim ustrojem omejujejo množitev takih betežnikov.

Pred glavno skupščino je bil razgovor o mladinskem štvu za pomožnošolske otroke, na skupščini pa sta bila najvažnejša referata o pomenu pomožne šole in o pomožnošolskem zakonu, o katerih izpregovorimo v »Popotniku« še izven tega poročila. (Dalje prih.)

DROBNE PEDAGOŠKE NOVICE.

Iz statistike Podmladka dr. R. K. v kraljevini SHS za šol. l. 1925/26. Sicer je zanimiva cela ta statistika, kakor jo prinaša letošnji »Izveštaj«; najzanimivejši pa je tabelarni pregled, a v njem še posebno finančni pregled. Po tem so prejeli in izdali (v oklepaju) Din: Beograd 65.960 (45.202), Bitolj 11.581 (6560), Zagreb 40.875 (30.288), Mostar 20.033 (14.624), Niš 7633 (9259), Novi Sad 97.466 (73.221), Osjek 38.061 (26.438), Sarajevo 40.558 (24.615), Skopje 17.403 (8500), Split 31.838 (25.421), Užice 4310

(3202), Cetinje 11.072 (5932), a Ljubljana: 113.984 Din, izdano vsega 94.892 Din, od čegar le v dobrotvorne svrhe 37.000 Din, pri kateri postavki iznosi druga 19.978 (N. Sad), iz ne ene druge oblasti pa ne iznosi niti 10.000 Din. — O Benjamin, najmanjši med rodovi...

Zahteve, ki jih stavi na učitelja pouk.

Da bo uspeh pouka zadovoljiv, ne zadostuje samo podrobni učni načrt. Ta pouk stavi zlasti tele zahteve na učitelja: 1. Zanimanje za naravo — s temeljitim opazovanjem bo učitelj mnogo pridobil, da bo tudi učenec lahko zanimivo podajal. 2. Bogato znanje — zlasti mora učitelj poznati do pičice svoj domači okoliš. 3. Globoko pojmovanje zakonov narave, po katerih se dajo tudi kompliciranejši pojavi tolmačiti in razumeti.

Pri tem pouku naj učitelji nikdar ne pozabi 1. na izlete, 2. praktično delo v vrtu, 3. na zbirke rudnin, rastlin, etc., 4. opazovanje (n. pr. meteorološka štacija), 5. poizkusi. (L. Cep.)

Pri spisovnem pouku. Ko sem poučevala na višji stopnji, sem v svojem razredu uvedla sledeče: Vsak teden enkrat je povedala učenka vsebino kake povesti, ki jo je čitala v izposojeni povestni knjigi. To je napisala v svoj ročni zvezek, ki sem jo potem pregledala in popravila napake. Popravljen spis se je potem spisal v trdo vezan razredni zvezek, ki je imel naslov: »Vsebina prečitanih povesti«. Naslovno stran spisa je vsaka učenka opremila s primeranim enostavnim okrasom, na koncu je dostavila datum in svoje ime. To delo jih je veselilo in učenke so kar tekmovalle med seboj, katera bo zopet vpisala kako povest. (H. B. v Mar.)

FILOZOFSKI SLOVAR.

(Sestavlja dr. Fr. Derganc.)

(Dalje.)

Klic krvi naj odjekne najprej v idealni sferi duha. Začetek je preprost in lehak, ker je baš Solovjev tista živa in dana stična točka, ki zopet strne pretrgane nit slovankega kulturnega vsejedinstva. S teoretičnim proučevanjem Solovjevljeve filozofije naj se začne veliko delo slovanske solidarnosti. V ta namen naj bi vsaka slovanska stolica za filozofijo prevzela Solovjeva za izhodišče filozofskega pouka in mišljenja, ne morda zato, ker je že on definitivno rešil zadnje probleme, česar po principih noturizma sploh ne smemo pričakovati, ampak zgolj iz enostavnega razloga, ker probija iz univerzalne sozvestj Vl. S. Solovjeva energija in pobudnost, sposobna do dna razgibati vse misleče slovanske duhove in jih usmeriti na skupno torišče, da

vzrase stoprav iz sotrudnega, praktičnega dela prava in vsejedina slovanska filozofija. Ako se poziva zapad na svojo kulturno preteklost, se s tem večjo pravico sklicujejo Slovani na svojo kulturno bodočnost. Kulturni razvoj gotovo ni obstal v strmenju nad zapadno kulturo, ampak hiti z orjaškimi koraki preko nje v bodočnost slovanske demokratične, sozvestne kulture, prinašajoče vsemu človeštvu trajno svobodo in srečo.

Klic krvi naj odjekne najprej v idealni sferi duha, in sicer tistega plastičnega in živega duha, ki še ni usahnil in okorel v pojmih, dogmah materialističnega in kapitalističnega racionalizma, torej v idealni sferi mladine.

Ljudska intuicija vidi v historični in svetovni dogodnosti borbo dveh principov, duha in materije, resnice in laži, dobrote in zlobe, svetlobe in teme. V kozmičnem ritmu je zopet enkrat posijalo jutranje, pomladno solnce čistega Ormuzda nad mračnim in ledenim prepadom Arimana. Živi, ustvarjajoči duh zmaguje nad okorelo, dogmatično in leno materijo, nad prazno obliko, nadmočno prodira zopet idealizem ki bi z elementarnim entuzijazmom dvignila in razviharila mlado emocijo. A duh oživlja tudi mrtvo materijo v obliki ideje. Čim jačja je entelehijska ideja, s tem večjim uspehom se uveljavlja živa stvar. In danes prekaša moderna slovanska ideja vse druge ideje po jačini privlačne, ustvarjajoče in organizujoče sile. Kajti smotri resnicoljubnega in demokratično sozvestnega slovanstva se krijejo s smotri univerzalnega občestva, tako da je poverila zgodovina baš Slovanom odlično nalogo, da v imenu človeštva oživotvorijo za celo človeštvo resnico in demokratično svobodo. Osebito slovanski mladini je naklonila usoda razun historične odlike še odliko konkretnega izhodišča: mladina nođenega naroda nima tako simpatičnega in grandioznega programa kakor ga je začrta slovanski mladini baš V. S. Solovjev. Tudi slovanski mladini bodi filozofska osebnost Solovjeva tista živa iskra, ob kateri se razžari in razvname njen svobodni pokret.

Iz doslejnjega teoretičnega razmotrivanja spoznavne kritike in dosledne praktične digresije do narodnosti in vsejedinstva smo posneli tri temeljne empirične evidences in tri iz njih izhajajoče temeljne dedukcije. Temeljne evidences se glase: 1. zaradi spoznavne omejenosti in nepopolnosti človeštvo še ne more spoznati popolne in zadnje resnice; človeštvo spoznava stoprav resnico v rastočem razvoju in napredku: resnica je nastojna, rastoča in razvojna količina; 2. spoznavanje resnice ni

individualna, ampak sotrudna (občestvena, socialna ali kolektivna) dejavnost (funkcija); 3. poleg spoznavnega tipa razumne manjšine s spoznavno omejenostjo imamo še spoznavni tip pametne večine z neomejenostjo utvarne fantazije. V omejeni in nepopolni materialni svet empiričnega razuma prodira iz svojstvenega sveta duha neomejenost utvarne fantazije pameti, ki avtomatično in reflektorično izpolnjuje vrzel omejenega razuma. Soglasje v tem spoznavno-kritičnem dualizmu občestva je vzdrževala doslej kulturna zgodovina na ta način, da je nadomeščala blodno in vraževerno ljudsko fantazijo s smotreno utvarnostjo umetniške fantazije, izpolnjujoč spoznavno praznino pameti z nazornimi simboli abstraktnih pojmov po stopnji razvitega razuma. Iz navedenih treh empiričnih evidenc izvajamo naslednje tri temeljne zaključke: 1. zaradi osebne omejenosti in socialnega značaja spoznavne dejavnosti nikdar ne more postati posamezna, še tako sposobna in odlična oseba avtoritativnim organom spoznavanja; 2. ker pa ima vsaka funkcija za predpogoj svoj lastni organ, zahteva tudi sotrudna funkcija spoznavanja kreacijo lastnega organa v obliki emotne organizacije vseh spoznavajočih oseb in ustanov; 3. z ustanavljanjem kolektivnega, spoznavnega organa (univerzalne znanstvene organizacije) prehaja po empirični nujnosti teorija resnice v drugo sfero etike kljub nedopustnosti tradicionalne logike (metabasis). Etična organizacija človeštva je predpogoj uspešnega in zanesljivega spoznavanja resnice, katero tvori tudi njeja najvišji etični smoter. Vzporedno s spoznavanjem resnice se vrši na eni strani napredujoča organizacija življenja in ljudske utvarne fantazije po doseženi stopnji resnice, na drugi pa se hkrati izločujejo zastarele organizacije in zastareli nazorni simboli, ovirajoči svobodni razvoj resnice. Spoznavnokritični prehod v etiko: človek spoznava in si istočasno ustvarja organ spoznavanja, organizujoč obenem občestvo. Pri tem pa nikoli ni izpustiti iz vida, da je univerzalno obvezna, veljavna za vse čase in zemlje samo resnica, resnični način spoznavanja, da je samo znanstvena resnica javna in univerzalna zadeva, da pa ohranijo strogo zasebni značaj vse tiste oblike teološko-verskega spoznavanja, ki jim ne pristojata univerzalna obveznost kakor znanstveni resnici.

Tudi napredni ljudski razum pozna že prehod resnice v etiko, v pojmu resnice ne vidi samo teoretične in intelektualne vrednote, ampak označuje z resnicoljubnostjo zajedno najvišjo etično stopnjo. Res-

nicoljubljen človek pomeni dandanes višek poštenosti in etične vzornosti. Iz istega napredka etične zavesti je pogljal tudi napredok empirične znanosti in filozofije, modernega pozitivizma. Empirizem ne zahteva etičnih načel samo v praktičnem življenju, ampak tudi v teoretičnem, v znanstvenem in filozofskem mišljenju, poleg praktične morale in vesti zahteva tudi logično moralo in vest. Moderni pozitivizem se je razvil v nasprotju s spekulativnim racionalizmom, ki se je v precepu dveh protislovij — na eni strani dogma apriornega in spoznavno vsemogočnega razuma na drugi dejstvitelnost spoznavne omejenosti — udal enostranosti in namesto nove dopolnilne znanosti mejeslovja (horistike) zasnoval lažljivo znanost dijalektike, izpolnjujoče z logično prevaro in psihološko utvaro spoznavne vrzeli in praznine. Ogorčenost logične morale in vesti nad brezvestnostjo dijalektičnega racionalizma je rodila moderni pozitivizem, ki pa je v slepem navdušenju za dano, izkustveno in fenomenalno resnico zablodil na isti podedovani tir enostranosti ter prevzel od racionalizma trditev o neomejenosti spoznavanja, samo da jo je prenesel na fenomenalno izkustvo. Po njem se popolnoma in brez ostanka izčrpava spoznavanje v dojemanju izkustvenih fenomenov brez metafizičnega ozadja. Pozitivizmu je metafizika samo navidezna problematika, nepotrebna in fiktivna podvojitvev izkustvenih danosti. Radikalni empirizem francosko-nemškega pozitivizma se je iztrezil v obliki angleškega agnosticizma, ki je zapazil meje človeškega spoznavanja, a se zadovoljil z golo ugotovitvijo nepristopne, nespoznatne realnosti za mejami fenomenov (Spencer). A izvorni etični motiv empirizma je prodril tudi tukaj, noturistična teorija resnice navaja z brezpogojno poštenostjo na prvem mestu dopolnilno znanost mejeslovja (horistike), znanost o mejah, znanost o neznanosti, empirično metafiziko kot uvodno in pobudno, ziroma dopolnjujoče stopnjo pozitivne znanosti na osnovi rastoče in napredujoče spoznavnosti. Naša spoznavnost je omejena, a njene meje niso dogmatične, ampak gibljive in premakljive. Z znanstveno utemeljitvijo metafizike se empirizem verizma bistveno razlikuje od antimetafizičnega pozitivizma in resigniranega »ignorabimus« agnosticizma.

Od posebne strani prehaia isti noturizem v etiko z ostalima obema tezama sinergetike, sotrudoslovja, znanosti o sotrudnem in socialnem značaju spoznavanja ter genetike, razvojeslovja, znanosti o svobodnem razvoju in napredku spoznavanja. Ali ne izraža dejstvo in potreba svobodnega

razvoja in enakopravne sotrudnosti vseh strokovnjakov obeh etičnih idealov moderne demokracije, svobode in enakosti? V metodi sotrudnorazvojnega opazovanja se udeležujejo najvišja etična načela, ki jim nasprotuje dijalektični racionalizem z individualnim absolutizmom in dogmatizmom spoznavanja. Isto etično metodo sotrudnorazvojne dejavnosti prenaša teorija resnice s hevristično in didaktično organizacijo univerzalne znanosti tudi v najširše socialno in praktično življenje. Etična dejavnost omogočuje pravilno, resnično spoznavanje, kajti resnica pomeni dvoje: 1. v razvojni sotrudnosti sprejeti predmet; 2. sotrudnorazvojno dejavnost samo. Etični dej in predmet resnice delujeta v neločljivi korelativni medsebojnosti, po dualistični psihologiji deja in predmeta se etika in resnica medsebojno podpirata, pospešujeta in izpopolnjujeta. Etična in spoznavna dejavnost izvirata iz istega vrelca, obe očitujeta isto napredujočo tendenco. Racionalistična etika prijazne besede napreduje v etiko ekonomskega dejanja. Empirična etika je dejavna, ekonomska, siti gladne s kruhom, ne s samo besedo, dasi polno usmiljenja in tolažbe. Teoretična etika racionalizma postaja praktična, ekonomska.

V enaki organski in uspešni medsebojnosti se nahaja teorija resnice s pozitivizmom, od katerega je prevzela empirično znanstveno metodo ter jo po nagibih logične morale in vesti razvila dalje, tako da jo zopet vrača pozitivni znanosti, izpopolnjeno in razraslo v tri veje mejeslovja, sotrudoslovja in razvojeslovja.

Že zgoraj smo opozorili na neločljivo medsebojnost resnice in etike, da je etična organizacija predpogoju obstoju in napredku resnice. Nasprotno sledi napredku spoznavanja in resnice pravična socialna organizacija. Etična socialna organizacija dvigne ljudstvo na tisto višino materialnega blagostanja, v kateri ožive idealni interesi, ter dobavi znanstveni organizaciji gmotna sredstva, potrebna za uspešni obrat resnice. A zgodovina dokazuje, da se razvija vsa kultura v prvi vrsti z napredkom spoznavanja in resnice, ter priznava s tem prvenstvo problemu spoznavne kritike in resnice. Teorija resnice tvori jedro moderne socialne krize. Socialna kriza je najprej spoznavnokritična, duhovna, potem šele etična in ekonomska. Napredek in sreča človeštva sta odvisna od načina, metode, kako spoznavamo resnico in kaj smatramo za resnico, torej od sodobne spoznavne kritike. Tako se izprevrča materialistični, ekonomski socializem v idealistični socializem resnice,

v idealistični socijalizem pravičnega in resničnega spoznavanja, ki rešuje istočasno, a drugotno in avtomatično tudi ekonomsko krizo.

Teorija resnice in njena mejevestna, sotrudnorazvojna metoda spoznavanja spaja resnico in etiko, teorijo in prakso, duhoduševno in ekonomsko krizo. Ker se noben duh na zemlji ne more udeležiti brez materialne osnove, se tudi nobena ideja ne more vresničiti brez materialnega nositelja. Ker pa smo etično vsi obvezani sodelovati ob tem vresničenju, a se more to sodelovanje vršiti samo v prirodnem in organskem okviru lastne družine, lastnega naroda, nastopa z neobhodno in dosledno logiko isto vsejedino slovanstvo za nas kot najvišji, najjačji nositelj idealov resnice in demokratske svobode. Pri tem je seveda želiti, da spoznajo vse narodne skupine nezmisel in brezuspešnost medsebojnega sovražstva ter se sporazumno, sotrudno obrnejo v plemeniti tekmi proti istemu, nadnarodnemu cilju. Sicer bo slepo, emocijsko nasilje še dalje uničevalo težko pridobljene, idealne in materialne kulturne dobrine. Nujna socialna potreba izsiljuje univerzalno znanstveno in avtonomno etično organizacijo, ki bo vzgajala človeštvo v nadmoči intelekta nad emocijo.

(Dalje prihodnjič.)

Poprava tiskovnih napak v Beziakovi razpravi »J. H. Pestalozzija vpliv na slo-

vensko vzgojstvo in šolstvo» v februarški (6.) številki »Popotnika« str. 125.—135.

Na str. 127. čitaj v 27. vrsti: oče drugi, moder in pošten šolnik šele tretji itd.; namesto: oče drugi moder in pošten šolnik, šele tretji.

Na str. 127. čitaj v 28. vrsti: krščanski, namesto: krščansk!

Na str. 127. čitaj v 35. vrsti: neznanemu; pouk itd.; namesto: neznanemu, pouk itd.!

Na str. 128. izpusti v 27. vrsti besedo »izrednem«!

Na str. 128. čitaj v zadnji vrsti: jih namesto: jim!

Na str. 130. čitaj v 3. vrsti od spodaj: nazornem namesto: nazornemu!

Na str. 131. čitaj v 3. vrsti od zgoraj: poudarjati namesto povdarjati!

Isto tako na str. 134. v 6. in 35. vrsti: poudarja, v 8. vrsti poudariti!

Na str. 133. čitaj v 3. vrsti od spodaj: idejami namesto: dejanji!

Na str. 134. čitaj v 17. vrsti: naprej, žrtvujoč se namesto: naprej žrtvujoč se itd!

Na str. 134. čitaj v 21. vrsti: razložili namesto: razložiti!

Na str. 135. čitaj v 4. vrsti: poslajšujite namesto: poslajšuje!

Na str. 135. čitaj v 22. vrsti: pravega namesto: prvega!

VSEBINA:

Razprave: 1. Dr. M. Robič: Vera starih Slovanov v luči primerjajoče zgodovine verstva. — 2. Miro Šijanec: Rimski klasiki v pedagogiki. II. (Dalje.)

Iz šolskega dela: 1. Jos. Brinar: Pomen Kosovega za deklince. — F. Kranjc: Delovni pouk. (Dalje.)

Razgled: A. Slovanstvo:

B. Časopisni vpogled: »Meščanska šola« III. (F.) — Iz šolskega dela.

C. To in ono: Poročilo o zdravstveno-vzgojnih prireditvah v Münchnu. (A. Lebar.) — Drobne pedagoške novice. — Dr. Fr. Derganc: Filozofski slovar. (Dalje.) — Poprava tiskovnih napak.

POPOTNIK izhaja do 15. dne vsakega meseca v zvezkih in stane na leto 50 Din, pol leta 25 Din, četrt leta 12-50 Din. Posamezni zvezki stanejo Din 5. — Rokopise je pošiljati na naslov: Pavel Flerè, Beograd, Ministarstvo Prosvete, odel. za osnovno nastavo. **NAROČNINO IN REKLAMACIJE** sprejema upravništvo listov UJU poverj. Ljubljana, Frančiškanska ulica 6.

Glavni in odgovorni urednik: A. Skulj v Ljubljani. — **Izdajatelj:** Udruženje jugoslovenskega učiteljstva (UJU), odgovoren A. Skulj v Ljubljani. — **Tiska Učiteljska tiskarna v Ljubljani, zanjo odgovarja Francè Štrukelj v Ljubljani.**